

JAUNOJI LIETUVA

Įžanga

Kur šiandieną Jinai?
Miega jos milžinai;
Po žemių jų ilsis krūtinė!
Kaip po audrų didžių
Kad ant marių plačių
Užmiega vilnis paskutinė.
Kur garsioji šalis,
Varius savo vilnis
Lig Dono ir marių Juodųjų?..
Vienas garsas tiktai,
Vien apžėlę kapai
Beliko iš amžių senųjų!
Miega bočių šalis!
Apsiniaukus naktis
Tiek amžių kaip jai nebešvinta!.
Veltui meldi aušros,
Miršta balsas maldos,
Vien gailios tau ašaros krinta!
Gedimino laikus
Vaidelutis garsus
Prikeltų!.. bet kur vaidelutis?
Aukso kanklių balsai
Nebeskamba visai;
Ir dainių giesmynas menkutis.
O tačiau Lietuva
Tik atbus gi kada:
Ne veltui ji tiek iškentėjo!
Kanklių balsą išgirs,
Miegąs kraujas užvirs,
Nes Kryžius gyvatą žadėjo.
Skausmuos jėgos išaugš,
Atgimimo sulauks:
Jau blaivosi orai aptemę.
Tik į darbą greičiau!
Tik mylėkim karščiau!
Tik, vyrai, pajudinkim žemę!

Pirmoji giesmė

I
Ar pažinote Rainį, kurs Atkaičiuos gyveną?

Bus jau ketvertas metų kaip našlė jo pati.
Na, ir buvo gi vyras! Nors prieš mirtį apseno,
Lenkės žilo jo plauko giminėlė plati.
Dieve, duoki jam Dangų! Nieks žmogaus nesutiko,
Kurs ant jo ką galėtų pasakyti piktai:
Patarimo reikėjo ar paskolint skatiko, –
Kur daugiausia išminti kaip ne Rainio takai?
O kaip ūkį žiūrėjo! Tokio, būdavo, javo
Susidėjęs nerasi, nors apeitum pavietą:
Jo kviečiai, vasarojus lyg kad rūtos žaliavo;
O kaip tankūs! Per žingsnį nematai lyg per skietą.
Ir mylėjo gi ūkį! Ar svečiai užvažiuos,
Ar per šventę po pietų su šeimyna visa
Kai išeis apžiūrėti, kaip išrodo laukuos,
Tai jam, būdavo, žodžiai plaukte plaukia tada.
Vieną kliaudę turėjo (kas gi jų neturėjo?),
Nors jį ponai guodojo* ir už stalo sodino,
Nuo jo lenkišką žodį nieks išgirst negalėjo,
O jog kalbą sugraibė, kas gi to nebežino.
Ir ne tai patriotas jis ten buvo koksai,
Kaip dabar kad išmano vyrai, mokslus ištyrę!
Bet Rainys taip jau rado; taip kalbėjo tėvai;
Tai pats Dievas, jam rodės, tokią kalbą paskyrė.
Dieve, duoki jo sielai karalystę Dangaus!
Verkė, laidoją kūną, jo kaimynai visi.
Neberasi šiandieną tokio būdo žmogaus;
Kita virto gadyne**; patys žmonės kiti.

II

Nebe tie ir Atkaičiai! Ar tai Dievas neduoda?
Ar per daugel išmano mokslus ėję vaikai?
Lig Sekminių iššluosto paskutinį aruodą;
O paskui kaip maitinas, vienas, Dieve, žinai.
Ūkis teko Laurynui. Baigė mokslą paviete.
Nenorėjo prie darbo tėvas spausti sūnaus,
O matušeį lyg saulė kaipo pirmgimis švietė,
Per tai, būdavo, vaiko niekados nepabaus.
Nieks nesako, kad būtų sau koksai tinginys,
Kaip Mažeikos dykūnai, ką paimsi nuo krašto;
Bet nedaug nusimano, o kitų neklausys;
Norints galvą guldytum, jis tau, rodos iš rašto,
Vis tą patį bevaro: „E, duonelės užteks,
Ir meteliams galelį šiaip be taip gal sumegs!“
Tikrą tiesą pasakius, ne vieni tik Atkaičiai:
Visur žmonės dejuoja, kad taip ūkis nupuolė;
Laima žmoniška būtų, dirvos deria lig šiolei,
Bet geriausias jų sultis siurbia dielės-maskoliai*:

---

* Guodoti – gerbti. (Red.)

** Gadyne – laikas, metas. (Red.)

* Maskoliai – rusai. (Red.)

Abrusitelių šerti pilną šalį privarė;
Mums patiems gi į darbą visur kelią uždarė.

III

Jaunesnysis gi Juozas būdo buvo, ant veido
Gyvas tėvo paveikslas. O jog mokslo nebaidės
Ir mažam jam nebuvo neapykantoj raidės
Kaip Laurynui, tai tėvas jį į Kauną išleido.
Čia nemaž patarimais ir Juška prisidėjo.
(Buvo geras tai ponas, pačią vedęs gan šauną,
Bilazaro vienturtę.) Jis tai Juozą mylėjo
Ir tėvams prikalbėjo mokslan leisti į Kauną.

IV

Buvo giedras tą metą, bet ankstybas ruduo.
Vyrai kviečius vagojo; paskučiausi vainikai
Baigė vysti; priskynus jų saujelę, sesuo
Puošė broliui kepurę; liūdnai švilpė sėjikai.
Vis tai dėjos į galvą mažas Juozas tada:
Kaip, bekinkant jam arklius, kudakavo višta;
Kaip matušė kelionei ryšelius dėstinėjo;
Kaip praleido lig tilto ir per visą tą laiką
Glostė vargšą sūnelį; kaip abudu verkšleno.
„E jau, matuš, bent liaukis, vien tik birbinus vaiką“, –
Maldė tėvas nepykdams, vien iš įpročio seno.

V

Kiek tai metų praslinko!.. Kiek nubėgo vandens
Į mares tolimąsias nuo to giedro rudens,
Kad kaip mažas paukštytis, dar nematęs vargų,
Skrido mažas Juozelis iš tėvučių namų
Į nežinomą šalį, tarp žmonių svetimų!
Kiek tai skausmo matušei!.. Betgi švietė tada
Jai per ašarų miglą nors žvaigždė tolima
Bent po metų sulaukti tos brangios valandos,
Valandos iškilmingos jos nešioti sūnaus,
Kad mišias prie altoriaus pirmąkart užgiedos
Ir, jai verkiant iš džiaugsmo, seną galvą suspaus:
Kad net motinos kitos su pavydu sakys:
„O, laiminga Rainienė! Vargu ta nematys!“
O dabar?.. Kad ateis netikėta mirtis,
Teks vienam gal Laurynui jai užmerkti akis!..

VI

Kaune Rainio Juozelis tiek tik vargo tematė,
Iki sodžių apmiršo, paverkšlenęs trumpai.
Jo uolumą prie mokslo ir gabumą supratę,
Jam mokytojai sakė: „O, išlėks tas aukštai!“
Nuo mažens neturėdams prie žaislų palinkimo,
Savyje užsidaręs, su draugais maž broliavos;

Jam nuobodžios išrodė linksmos dainos jaunimo;
Vien tik mokslas rūpėjo; vienos knygos sapnavos.
Norint buvo jaunesnis už moksladraugius savo,
Senio vardas jam duota, nieks nežino kada.
To tai senio pagalbos jų visi reikalavo,
Kai kam būdavo moksle teks sunkesnė našta.
O kad vasarą grįžo aplankyti tėvų,
Laukė tėvas kaip saulės parvažiuojant sūnaus:
Bet kalbos ir jautrumo daug nematės tarp jų:
Būdo buvo abudu gana kieto, sunkaus.

VII

Vien gražioji Onytė, atvira visados,
Kaip pavasaris linksma, brolių šnekint mokėjo;
Jai tai Juozas ne kartą lig gaidžių valandos,
Ką iš knygų išskaitė, pasakoti turėjo.
Jis jos lavino protą, ją rašyti mokino,
Jai ant žemlapio rodė viešpatijų ribas;
Kai istoriją šventą ji maždaugel pažino...
Net graikų ir romėnų pasakojo dėjas*.
Bet Onytei daugiausia tie patiko karionių**
Pasakojimai gražūs iš senovės laikų,
Kuomet papoms*** paliepus, plaukė minios krikščionių
Šventą žemę vaduoti iš nelaisvės turkų.
Apie šventąją žemę ir Rainienė tankiausia
Dievobaimingai klausės, net jai ašaros krito:
O paskui jai sapnavos, būk pamokslą gražiausią
Sakąs Juozas, o žmonės verkią viens už kito.
Buvo Juozas ne kartą iškalbingas tikrai;
Tada švietė jam veidas, kaip žydrasis dangus;
Ir bažnyčią mylėjo: bet vargu ir patsai
Bežinojo ik šiolei, ar jis kunigu bus.

VIII

Dienos slenka palengva; metai bėga risčia.
Žmogus auga bežiūrint... dar greitesniai pasėsta;
O mirtis netikėta savo jėga slapčia
Ką nuo krašto užgriebia, tas į užmirštį skęsta;
Toks likimas ant žemės čia keleivio-žmogaus!
Pernai šlajomis* braukė ant rarotų** Rainys, –
Šiandien žemė šaltoji jo krūtinę prispaus,
Gentys smelčių saujelę ant duobės užbarstys!..
Kai į drebančią ranką vaško paėmė žvakę,
Mirdams pašaukė Juozą ir jam tiek tik pasakė:
„Man nebuvo, vaikelį, to žadėta sulaukti

---

* Dėjos – įvykiai. (Red.)

** Karionė – karas, kova. (Red.)

*** Papa – popiežius. (Red.)

* Šlajos – darbinės rogės. (Red.)

** Rarotai – ankstyvosios mišios per adventą. (Red.)

Nors senatvės gale, ko taip troškau karštai!..
Neužmiršk mano žodžio: iki galo ištraukti
Gimnazijos mokslą, o paskui!.. Pats žinai!..“
Ar jam užėmė žadą? Ar širdis gal apsalė?..
Tiek tik sūnui prieš mirtį pasakyti tespėjo;
Bet suprasti jo norą lengva buvo lig galo:
Jį ne vienas tik Juozas numanyti galėjo.

IX

Juk bažnyčios tarnybos Juozas pats nesibaidė:
Kaip malonūs jam buvo subatos*** vakarais
Tie nešparai**** prie žvakių! Kur jo mintys neskraidė,
Kai vargonai dudeno dievmaldingais balsais!
Tos apytamsoj žvakės! Tie griaudingi vargonai!
Tas ramumas, kurs dvasiai tiek be žodžių pasako!
Tas nematomas Viešpats, prieš kurį milijonai
Amžiais krinta ant kelių kaip ta dulkė ant tako!..
Vis tai Juozui iš mažo jautrią širdį griaudino
Ir bažnyčios tarnybai atsiduoti masino.
Pašaukimas tai buvo? Dievas geras žinojo!
Bet, jau penktąją klasę baigęs, Juozas galvojo
Užsivilkti suknelę. Jo svajones šviesias
Trukdo mirdamas tėvas: liepia baigti klases.

X

Kas gi tai atsitiko?.. Su Atkaičiais per kelią,
Vedęs pačią vienturtę, valdė dvarą Juška;
Už ausų raitė ūsus, smailią kirpo barzdelę,
Ūgio buvo nemažo, o pakaušė plika.
Buvo geras tai ponas. Nesiskundė kaimynai,
Kad ką būtų nuskriaudęs; tik maž ūkio žiūrėjo:
Svečią vaišinti mėgo; jo aplinkui beržynai
Rudeny ir per žiemą nuo medžioklių skambėjo.
Pas save seną Rainį kvietė tankiai Juška:
Tai bites kapinėti, tai pasėti javus;
Gimus Juozui, prie krikšto nešė pats su teta,
O paaugusiam vaikui siuntinėjo žaislus.
Kad, jam einant į mokslą, gabumus jo regėjo,
Juškai vaiko pagailo: kam tur kunigu žūti?
Ir į mokslą aukštesnį tėvui leist įkalbėjo,
Nes tada tas galėsiąs net ir vyskupu būti.
Bet per vasarą Juozą pas save į jaunimą
Pavadinęs, kaip gyrės, jį mylėti mokino;
Pasilinksminęs vynu, ne tai per užmiršimą,
Ne tai jį malonuodams, savo žentu vadino.

XI

Vienais metais už Juozą Juškos Vanda jaunesnė,

*** Subata – šeštadienis. (Red.)

**** Nešparas – čia: vakaras. Taip pat galima šio žodžio reikšmė – mišparai, t. y. krikščionių pamaldos. (Red.)

Kad penkioliktus baigė, jau kaip rožė žydėjo;
Panaši į matušę, tiktai ūgiu aukštesnė;
Norint būdo gan lengvo, gerą širdį turėjo.
Rods, matušė gan tankiai jai primint neužmiršo
Bilazarų gentytę, kurie – lenktis nepratę!
Ir širdy rūpestingoj jai Mankauskj jau piršo,
Kurs du šimtu valakų Vilniaus banke užstatė.
Bet jos Vandzia dar maža iki šiol tegalvojo
Apie aukštą matušės pranokėjų kilimą;
Jai tik jupos* rūpėjo ir vien tą težinojo,
Kaip prikalbinti tėvą, kad sukviestų jaunimą.
Rods, Mankauskio jai tiko eržilai kaip ereliai:
Rausvos, ilgos jiems kartys, žemę kapsto rūstingai!
Bet vėl Juozui užtraukus skardžią, šauną dainelę,
Jo baritonas mielas širdį gundė jausmingai.

XII

Baigdams šeštąją klasę, Juozas Glinskį pažino.
Glinskis Jonas už Juozą vienais metais tiktai
Buvo moksle aukštesnis ir ne kartą mėgino
Prisiartinti prie Rainio, bet šis laikės šaltai.
Na, ir būdai jų buvo jau tikrai nevienodi: –
Vienas atviras, gyvas, pilnas siekių aukštų, –
Antras šaltas iš tolo, kurs net atskirą žodį,
Tarsi sverdamas svėrė, lyg bijodams klaidų.
Kas tikėti galėjo, kad tą kliūtį nemenką
Tuodu priešu pašalins ir sau ranką paduos?
Bet ateina tie metai, kad žmogus neužtenka
Jau pats sau ir nuliūdęs ieško draugo drauguos!
O, laimingi tie metai ir jų gražios draugystės,
Kad nesuteptas širdis ir jų pirmas svajones
Mezgia siūlais auksiniais, idealais jaunystės,
Aukštus gražina siekius kaip artista* tepliones!
O, žvaigždėtos svajonės ir jų jautrūs pinikai,
Kaip pavasariui auštant pirmučiausi vainikai,
Kai, dar šalčio nematę, galvą laiko aukštai
Ir, į dangų sužiurę, vien svajoja tiktai!
O, laimingi tie metai, kurių pirmos draugystės
Lyg ant vaško ant dvasios neišdildomu pirštu
Idealus išrašo kaip teises karalystės,
Kad senatvė pati jų paskui neužmirštų!

XII

Jonas Glinskis ir Juozas kad arčiau pasižino
Jų taip priešingi būdai į akordą gražiausį,
Tarsi pindamies pynės, kaip balsai pianino
Kad ir pakelia dvasią, ir taip lepina ausį!
Kiek tai kartų antrieji begiedojo gaidžiai,

---

* Jupa – suknelė. (Red.)

* Artista – menininkas, dailininkas. (Red.)

Ir ant Žaliojo kalno mėnuo blyško prieš rytą,
O jiems kalbos-svajonės vis tekėjo saldžiai
Apie aukštą jų siekį, širdyse įrašytą!
Aleksotos pakalnės buvo jų numylėtos:
Čia tai Nemuno vilnys eina juosta plačia;
Čia tai vasaros naktys, tylios, ramios, žvaigždėtos
Apie Dievo gražybę jiems kalbėjo slapčia!
Čia lakštingalas tankiai savo stemplę mėgino,
Pasislėpęs žilvičiuos, ir jų sielas ramino.
Čia, jiems kalną užlipus, kurs vadinas Linksmoji,
Kaip tam Nemunui vilnys Jonui žodžiai tekėjo.
Juozas klausės nurimęs, o dangaus ankstyboji
Vakarinė žvaigždėlė jam iš tolo spindėjo.
Čia tai Jonas ir Juozas viens kitam išpažino
Savo paslaptį šventą, ir abudu išvydo,
Kad tas pats pašaukimas juodu gundė, masino,
Kad į šalį tą pačią jų sumanymai skrido:
„Kiek tai pikta ant žemės! Kaip čia klaidžios kelionės!
Žmonės ieško, svajoja... randa laimę vien slidžią.
Ar tai vertos to triūso mūsų tuščios karionės?
Juk verčiau apsiskirti tiesą aukštą ir didžią!
Šviesti žemės pakalnei žiburėliais žvaigždės!..
Vesti klystančius žmones į Dangaus karalystę!..
Ir kentėti, ir vargti vien dėl Dievo garbės...
O, kaip aukštą ir gražų siekį tur kunigystė!“

XIV

Nebužilgo bus metai: Juozas vienas tiktai
Kartais Linksmąją lanko, bet tam proga reta.
Vakarais čia kaip pernai šviečia žvaigždės aukštai!
Naktys žavi!.. Bet draugo jau nebėra greta.
„Seminarijos rūmas taip iš tolo bausmingas;
O kiek atilsio dvasiai! Kiek ten švento darbštumo!
Jonas, juodą suknelę apsivilkęs, laimingas!
Džiaugias, radęs ten dvasiai vietą tikro ramumo.
Kaip prailgo belaukti!.. Dar du mėnesiu liko
Gimnazijai baigti, kaip tėtušiu norėjos!..
Ką per laiką prabėgusį veikt atsitiko?
Kokios mintys belankė? Kokios naujos idėjos?“
Vis tai Juozas netrukus apsaityti ketina
Savo draugui, kurs jį ant Velykų vadina
Pas save į Sokaičius; ir tenai apkalbės,
Kuomet kunigo rūbais apsivilkti galės...

XV

Ar tai rasit iš aukšto jau koksai pranešimas?
Ar pati jau nujaučia širdis valandą savo?
Tik čia Juozui užslinko įstabus nuliūdimas,
Ir baritonu tokią giesmę sau uždainavo:

*Lakiok belakiojės, paukšteli gražus;
Kur tūpsi, ar pats bežinai?
Kai margus per audrą ištiesi sparnus,
Ar skrisi, kur nori patsai?*

*Tačiau nebijok! Dievas sergės tave,
Be Jo tavo plunksna nekris;
Iš aukšto Jis žiūri Apveizda guvia
Ir sergsti tamsiausias naktis.*

*Kai vėjas sušvilps ir tau lizdą sugriaus,
Plačiai po miškus išnešios –
Paleisi tada griaudų balsą plačiaus,
Nutūpęs aukštai ant šakos.*

*O žmonės, nudžiugę dėl tavo stemplės,
Linksmesniai prie darbo pakils;
Ir tavo garbė per girias nuskambės!
Ir šiaurio kaukimai nutils!*

Antroji giesmė

I
Pavasario dienos išaušo, prašvito;
Pabudo užmigę gamtos veikalai;
Ir meldė nuo Viešpaties apdaro kito
Bailiai iš po sniego išlindę šilai.
Numetusi ledą, nudžiugus Venta,
Bučiuodama krantą, banguoja, putojas;
Ją sveikina pempės giesmė įprasta
Ir žagrę išėjęs mėginti artojas.
Prasijuokė saulė skaisčiais spinduliais;
Vaikai vienmarškiniai palangėmis šildos;
Dabinasi girios drabužiais žaliais;
Ir žiedas ant kalno iš pumpuro gvildos.
Velykos! Velykos!.. Kas jūsų nelaukė,
Kaip vaikas margai išrašyto kiaušinio!
Taip jūsų šį metą eilė nusitraukė!
Norėję atvykti be rūbo žieminio.
Bet štai ir sulaukėm! Giesmė velykinė
Išbėgo į tolimą dangų šaunai;
Užkaito iš džiaugsmo atšalus krūtinė.
Ir laimės ilgėjos nubudę sapnai.
Bet laimę sutiksi ant žemės retai;
Ji taip kaip pavasario šypsos saulutė:
Tai meile nušvinta, tai žiūri šaltai;
Net dreba vainikai, ją rūsčią pajutę.

Ant kranto Ventos stovi rūmas švarus:
Išbaltintos sienos, rausvi kaminai,
Į kelią alėjos! Šermukšnių kerus
Net vieškeliui puošti sodina tarnai.
Aplinkui, kur žiūri, net miela žiūrėti:
Šeimyna kaip skruzdėlės kruta, darbuojas!
Dirvonai aparti, takai nuravėti,
O sodnas liepais šimtamečiais didžiuojas.
Tai Goštauto dvaras!.. Pažįsta visi
Jo valdančią ranką tikrai geležinę!
Nečypdo jis žmones: pas jį nebasi
Ir piemenys, bandą į lauką išginę.
Užtai jo dvare vienas ponas tegali
Galvoti. Klausyti – jo sąlygos kietos.
Kiekvienas iš anksto paskirtą tur dalį
Nudirbti, ir tinginiui nėra čia vietos.

III

Jadvyga taip pat, nors duktė jo vienaitė,
Nesėdi sau rankų kaip poni sudėjus:
Sodina jurginų kerus su tarnaite,
Pati jiems su grėbliu ežias išakėjus.
Jai akys kaip našlėse spindinčios rasos,
Šilkais sumazgytos geltonosios kasos,
Meili kaip pavasario pirmas dvelkimas!..
Bet žiūri iš veido slapta nuliūdimas.
Ją Goštautas myli, kaip tėvas tiktai
Tegali mylėti, bet žodis retai
Karštesnis jam sprūste kada beišsprūdo:
Tiek darbo jis turi!.. Ir tokio jau būdo!
Jos motina širdį auksinę turėjo;
Ji niekam žodelio skaudaus nepasakė;
Ar buvo laiminga? Ar daugel kentėjo?
To niekas nežino; užgeso kaip žvakė!
Su ja tai Jadvyga ilgais vakarais
Galėjo kaip linksmas paukštytis čiauškėti;
Jai mirus, žodeliais laisvai atvirais
Nebėra prie ko nuo širdies prakalbėti.

IV

Motiejus ant švenčių iš Vilniaus pagrįžo;
Jau baigia klases, o dar vėjus tebgauto:
Nors raukosi tėvas, jis kaip įsitižo,
Tai žvirblius ir varnas nuo ryto bešaudo.
Su kuo tada žodį prašneksi? Su kuo?..
O saulė taip šviečia! Pavasario oras
Nuo pagirio dvelkia, krūtinę bučiuoja.
Taip sieloje giedra! Pažadintas noras
Lyg, rodos, ko ilgis, lyg meilę sapnuoja.
Bet nėra Jadvygai kada besapnuoti;

Jauniems jos pečiams rūpestys nepigus:
Drabužį ir maistą šeimynai paduoti
Ir, baigiantis metams, suvesti galus.
O čia ir garnys pagiry suklegeno,
Pernešęs po pažasčia kregždę juodmargę:
Reiks pusdienį siųsti, kaip buvo nuo seno,
Nes valgyt norės darbininkai pavargę.
Ant galo, nuo darbo nulikus, Jadvyga
Įbėgo į saliūną prie pianino;
Užgauti nors vieną jo skambančią stygą
Kiek laimės ir džiaugsmo, ji viena težino!

V

Ir skausmą, ir džiaugsmą atdengti laisvai
Vienam pianinui Jadvyga paprato;
Jis vienas ją gali suprasti visai,
Jis vienas, jai rodos, našlystę jos mato;
Kaip skundas į Dangų jo skrysta balsai,
Ir pakelia dvasią, ir širdį suktrato!..
Štai, mirus matušei, bus metai dveji,
Tik jam savo paslaptis paveda ji!
Ir jis ją supranta: širdies paslapčiausią
Jos maldą atjaučia ir jai paklusnus
Tai verkia ar džiaugias, tai skundžias ar klausia,
Tai skelbia skaisčiausius mergystės sapnus,
Šiandieną, kad skleidžiasi spinduliuos lapas,
Kad dvelkia malone pavasario kvapas,
Jadvyga ir draugas taip stygomis šneka,
Taip jiem valandėlės kaip pasakos lekia,
Kad nieko nemato, negirdi svečių,
Kurie, užsiklausę svajonių skaisčių,
Nedrišta pratarti: akordai prapultų;
Bet irgi klausytis slapta neišpultų.

VI

Jadvyga pakėlė žydrąsias akis,
Ir visas jai kūnas iš karto nutirpo.
Ją diegte nudiegė kita kibirkštis!
Norėjo pašokti; bet kojas pakirpo
Nematoma jėga: jai priešais stovėjo
Jaunikis gražus, nepažįstams visai;
Kaip ugnys safyro jam akys spindėjo.
O veidą dabino pirmieji ūsai.
„Odi profanum vulgus et arceo“¹, –
Atsiliepė Glinskis juokaujančiu tonu,
Pertraukdamas tylą. – Varyk mus namo!
Matyt, nebelaukei tokių nevidonų!
Bet mano moksladraugis Juozas Rainys,

---

¹ Eilė paimta iš Horacijaus, lib. III, carm. I. Lietuviškai: „Neapkenčiu nepašvęstos gaujos ir varau nuo savęs.“

Kurį aš prieš tamistą apkalbinėjau,
Taip muziką sakosi mylįs žynys,
Kad mes... nagi teisinkis pats, geradėjau!"
Čia Juozas jau lūpas atverti ketino,
Širdis jam tvaksėjo, plačiau atsidarius;
Bet pana Jadvyga klausyt nemėgino,
Kaip paukštis paspruko, tik „perprašau“ tarius;
Pašaukus tarnaitę, jai liepė skubėti
Prašyti ponaitį ir poną greičiau.
„Svečiai iš Sokaičių!.. ir taip netikėtai!..
Dievuliau! Kad būtų dar kiek žmoniškiau,
Švariau apsitaisius! Dabar nuo pat ryto
Ik šiol nesivilkusi apdaro kito!
Plaukai pasišiaušę kaip šiurpės nuo vėjo;
Basa...“ Čia net verkti Jadvyga norėjo.

VII

Nuo Goštauto dvaro, už mylę geroką,
Ant rėžių siaurų neturtingai maitinas
Sokaičių bajorai; nors arti temoka,
Savitarpy ponais-paliokais vadinas.
Per teismus nuplikę, basi į bažnyčią
Žingsniuoją ir vien prieš miestelį apsiauna.
Prašnekink lietuviškai juos norints tyčia,
Jie tyli; vien barzdą išpūsdami šauną.
Jų moterys austi marginių nemoka,
Prie darbo gan tingios ir snausdamos ruošias;
Bet polką po aslą patrypdamos šoka
Ir išeigai perkelio* jupomis puošias.
Nususę Sokaičiai ne Goštautui pora,
Kurs tūkstantį margų su viršumi valdo.
Bet Glinskį jis gerbia kaip tvirtą bajorą,
Kursai nesipūsdamas ūkio neardo.
Jis Glinskiui ir Joną išleisti padėjo
Į mokslus, sušelpdamas jį reikale;
Todėl neužmiršta ir šis geradėjo
Į petį bučiuot su guodone gilia.

VIII

„A, sveiks, ilgaskverni! – pravėręs duris,
Motiejus pasveikino klieriką Joną. –
Bijau, ar dūšėlė** į dangų neskris,
Gavėnei supliuškinus juodą sutoną***.“
„Ne taip jau tur būti išrodome baisūs, –
Jam Glinskis atsakė, – kad mūsų būrys
Vis auga: štai mano moksladraugis taisos
Taip jau seminarijon: Juozas Rainys!“

---

* Perkelis – plonas medvilninis audeklas. (Red.)

** Dūšia – siela. (Red.)

*** Sutonas – sutana. (Red.)

„Oi sergėkis, tamista, to geradėjo! –
Į Juozą Motiejus juokaudamas tarė. –
Matyti jam velnias rimtai įkyrėjo:
Prieš jį ne vienam pašaukimą įvarė.“
„O vis tik įtraukt ne kiekvieną jis gali, –
Atkirto Rainys. – Kas velniop jau težiūri,
Tasai, apsirinkęs sau juokdario dalį,
Verčiau ilgaragių pasirenka būrį.“
„Veizėkit! naguotas, nepėsčias Rainys!
Tur būti plėšrių ilgasparnių ainy!..
Aš, tartum nujausdams svečių juodsparnių,
Dvi varni pašoviau; žiūrėkit šitai!
Juk kaip nepavaišint svečių malonių,
Kokių net iš kelmo išspirsi retai.“
„Na, tokia ir puota, koksai medininkas!
Bet varna lyg moterų būtų lyties;
Ne dvasiškam luomui! Verčiau savininkas
Jaunikiui gražiam ją prispaus prie širdies!“
Atsakymas Juozo Motiejui patiko
Už tai, kad skolingas šis jam nepaliko,
Ir ėmė bučiuoti, karštai apkabinęs,
Lyg būtų nuo šimto jį metų pažinęs.

IX

Pagrįžo ir Goštautas; darbus paliko,
Nes svečias aplanko, tai Dievas aplanko;
Ir nors pavardė Rainio jam nepatiko,
Bet, to neparodęs, jam padavė ranką.
O Jonas jam mylimas buvo tikrai,
Kursai, su Motiejum sutikęs širdingai,
Kaip draugas ir perspėjo jį atvirai,
Ir lenkė prie gero gana pasekmingai.
Todėl ir Motiejus dabar nebe tas,
Kaip pirma kad buvo kaip vėjas suklydęs;
Kaip vyras apleido draugystes piktas,
Jų visą paikumą ir blėdj* išvydęs.
Ir tėvo gerove dabar nedidžiuojas;
Nestato kaip čiaužiantis sliekas ragu;
Karštai pamylėjęs tėvynę, darbuojas,
Žinodams, jog nėra dienos be vargų;
Tik saujoj sugniaužęs nelaiko skatiko,
Ir norints užmanymus turi gerus,
Bet būdo gan minkšto kaip buvęs paliko;
Ant galo liežuvis ne kartą aštrus.

X

„Bet kur tai Jadvyga?“ – jo tėvas užklausė.
„Tur būti, – atrėžė Motiejus, – dar rėdos** ,

---

* Blėdis – žala, nuostolis. (Red.)

** Rėdytis – puoštis, dabintis. (Red.)

Juk moterų būdas – išrodyt gražiausia!
O čia jaunikaitis – ne vaikas pelėdos.“
Net prakaitu Goštautui veidas nubalo:
Ir gėda dukters, ir atsakymo kvailo!
Ir tai dar prieš ką!.. „Paikas!“ – tarė ant galo.
Užgautos mergaitės ir Juozui pagailo,
Ir toj valandoj, neapkęsdams giliai
Motiejaus, jau lūpas atverti norėjo;
Jam švietė žnairiai iš akių spinduliai;
Bet čia pro duris ir Jadvyga įėjo.
Kad būtų dabinusi, to neregėti!
Bet pats jai nebūtų galėjęs artista
Ar ką beatimti, ar ką bepridėti:
Gražių moteriškių čia taktas neklysta.
Šneka nesirišo, visus išmėginus
Takus; pats Motiejus, juokuoti pradėjęs,
Nutilo; Jadvyga lyg ko nusiminus;
Mažai tekalbėjo ir josios gynėjas.
Savitarpy vienas, kaip sako, tebus
Ar atbulas, ar įkyriai nešnekus, –
Išdžiūsta kalbos turtingiausia vaga;
Palieka užkrėsti visi jo liga.
Tik Glinskis, kaip Goštauto tikras namiškis,
Šiek tiek dar berišo netvarkią krūvelę,
Juokais pasakodamas: „Šiandie jiems kiškis,
Važiuojant į Aukštvarį, peršokęs kelią.“

XI

Čia Mauša Rudbarzdis, pravėręs duris,
Jarmulką nuvožęs, maldavo karštai:
„Šviesiausias poneli! Juk kaina nukris;
Aš moku brangiau, kaip man gyvą matai!“
„Ta atilsio man nebeduos kirmėlė
Šiandieną“, – lyg pykdamas Goštautas tarė,
Bet džiaugės: graži jo teliukų veislė
Žydeliui akis iš kaktos net išvarė.
„Be reikalo, Mauša, neaušink burnos,
Kaip vien kakaryku, taip vien kakaryku
Dainuodams. Sakiau, ir nebus atmainos:
Jei nori derėtis, eik pirkti gvaizdikų!“
(Jau buvo besakęs: keliauk prie muzikų.)
Rods, Mauša žinojo jau Goštauto būdą,
Nekart nuo jo pirkdamas gyvulį, grūdą;
Bet žydo nuo amžių jau toks papratimas:
Ilgiau paderės, – bus laimesnis pirkimas.
Kai Goštautas, perprašęs savo svečius,
Išėjo užbaigti derybas su žydu,
Jauniesiems, dar vingius padaręs kelius,
Lyg papūtė oras sveikesnis į vidų...
Susėdę arčiau, net juokuoti pradėjo;

O Jonas ir Juozas, Jadvygai priminę
Nebaigus jai skambint, labai malonėjo
Išgirsti bent užbaigą jos galutinę.

XII

Jadvyga visai išsisukti mėgino;
Bet Glinskis ir Juozas taip meldė širdingai!
Ji sakėsi skambinti ant pianino
Tik tai tesimokanti, gal ir klaidingai.
Kitiems nepapratus atdengti jausmų,
Ji žino: skaudu ir nelengva jai bus
Tą draugą prašnekinti tarp svetimų,
Kuriam patikėjo slapčiausius sapnus.
Bet veltui Jadvyga išsikalbino!..
Kai jau įvairiausias spragas išmėgino,
Kai Juozas patsai padainuot prižadėjo,
Ant galo jau sėdosi prie pianino.
Užgavo akordus. Jų vienas už kito
Skardžiai nuskambėjo tolyn kaip gandai!..
Nutilo!.. Jai akys kaip žvaigždės nušvito,
Ant baltojo veido nuraudo skruostai.
Dabar lyg atplaukę balsai iš Dangaus,
Kaip verkiančios vilnys siūbavo ir pynės.
Tai diegė į širdį iš skausmo gilaus,
Tai monais vaidinos skaisčiausios gražybės,
Tai nešė ramumą kaip girios tėvynės!
Šopeno noktiurnai! Kiek slepiat gilybės!
O, veltui nuo jūsų širdis kada gynės!

XIII

Dar ausyse gaudžia, neskamba balsai!
Nutilo!.. Neplojo Jadvygai nieks bravo,
Tik angelas pralėkė, rodos, patsai!
Tik, rodos, per sapną krūtinė siūbavo.
Gal žodį be reikalo davė Rainys
Dainuoti!.. Bet davė ir jo nemainys!
Giliai atsiduso, lyg oro plačiau
Norėdams pasemti iš savo krūtinės;
Ir žodžiai paplūdo kas kartą griaudžiau,
Tarytumei kanklės skambėjo auksinės:

*Iš aukšto švietė jaunam keleiviui
Žvaigždė ant dangaus
Ir rodė kelią į giedrą šalį
Ramumo brangaus.
Bet netikėtai užtemdė dangų
Plačiai debesis!..
Ir suklaidino keleivį jauną
Giria ir naktis!..*

*Kaip jaunas sapnas skaisčios malonės
Dievaitė šitai,
Pamojus ranka, keleivių veda,
Kur švinta rytai!
Antai jau rausta aušros padangės...
Bet liūdna jaunam:
Apleis keleivių graži dievaitė,
Teks eiti vienam!..*

XIV

Jadvygai ir žodžiai, ir tonų balsai
Patiko; net akys iš džiaugsmo žibėjo;
Tiktai užganėdintas Juozas patsai
Nebuvo: jam stygos per jautrios skambėjo!
Ir, permainęs balsą jausmingai malonų,
Rimtai uždainavo baritono tonu:

*Nors, žinau, rūpestingos čia ant žemės kelionės
Niekados neapšviesi, viltis!
Betgi aš nemaldausiu kaip didžiausios malonės,
Kad man Viešpats užmerktų akis!*

*Apsiverkti nemoku, pasiskųst negaliu:
Nesupras žmonės mano skundos!
Ir nueisiu pro šalį su tuo skausmu giliu.
Kurs be žodžio paliks visados.*

Čia Juozui širdis taip pradėjo tvaksėti,
Kad balsas ant karto nutrūko suklydęs.
Dar buvo iš naujo mėginęs pradėti
Neužbaigtą giesmę, bet, priešais išvydęs
Jadvygą, jos ašarų pilnas akis,
Nutilo tarytum sugautas vagis!

XV

Pabaigęs derybas, jau Goštautas buvo
Linksmesnis: nuo žydo atlupo šimtinę!
Nemaž jų į Krokuvos išdą pakliuvo,
Ir toji, jis tiki, nebus paskutinė.
Nors tiek kaip bevaikis Baduonių Kmita
Jisai akademijai duoti negali;
Bet tautišką mokslą sušelpit kai kada
Ir jis neužmiršta, jam nešdamas dalį.
„Čia mūsų mokyklose žūva dvasia!
Vaikai nepažįsta tėvų praeities!
Ir žingsnis už žingsnio visų akyse
Užlieja verpetai maskolių vilnies!
Vienoj tik dar Krokuvoj aukuras senas
Šventų palikimų lig šiolei kūrenas!..“
Ne taip nusiminę vaikai aimanavo;

Bet Goštautui veltui užginčyt mėgino:
Jis vien tiktai galvą skurdžiai belingavo:
„Pas mūsų tiktai, kaip ištautint, težino!
Todėl ir Motiejų į Krokuvą leis,
Kad, mokslą ten baigęs, pažintų tą kraštą,
Kursai nuo Jogailos kultūros keliais
Mums nešė brolystę, ir laisvę, ir raštą...”

XVI

Svečiai išvažiavo. Jadvyga ilgai
Jų tarškantį briką akelėms lydėjo.
Tarytum ko trūko! Lyg dygūs nagai,
Krūtinę surėmę, gilyn vis skaudėjo!
„Bet argi tai kunigu Juozas jau bus? –
Nuliūdusi klausė Jadvyga savęs. –
Tur galvą nemenką ir moksle gabus,
O mokslas su galva aukštai jį išves.
Taip jautrią tur širdį, o žmonės, žinai,
Be meilės jam karštą atšaldins krūtinę;
Atvės idealai, gražiausi sapnai,
Žmonių melagystę iš anksto pažinę.
Jo alpstančią širdį jį žadint mokėtų,
Jam būtų gaivinančia ryto rasa,
Kaip angelas-sargas karštai jį mylėtų,
Jo siekiams aukštiesiems atsidavus visa!
Ir vienas ant kito saldžiai pasirėmę,
Bežengtų sau bendrą kelionę greta;
Iš meilės šaltinio sau galią pasėmę,
Nelenktų pečių po sunkiausia našta!”

XVII

Tarytum iš miego pabudus ant galo,
Pati net pabūgusi savo sapnų,
Jadvyga mėgino, užsėdus prie stalo
Bemegzti, bet kliudė per daug atmainų!
Nesisekė darbas. O mintys vis bėgo
Kas kartą tos pačios, lyg tyčia kankino!..
Atsiminė: Juozui daugiausia pamėgo
Noktiurnas nuo „cis-moll“! Ir jau pianino
Akordus paėmus, iš naujo pradėjo
Kartoti Šopeno noktiurną gražiausį;
Balsai vėl žavėdami supos, skambėjo
Ir skelbė raminantį skausmą švenčiausį,
Kurs neturi žodžių, tik balsas stygų
Jį neša į Dangų nuo žemės vargų.
„Kodėl tai, Jadvyne, tau šitas patiko
Noktiurnas? – atsiliepė tėvas ant galo. –
Ar negut Rainys tuos garus tau paliko?
Ne veltui dukrelei ir veidas nubalo!
Girdėjau: ir Rainiui noktiurnas Šopinis

Patiko, tačiau neužmiršk niekadoms:
Kad tarpas tarp jo ir tavęs begalinis!..
Ir jį išvaryk iš siaurutės galvos!“
Motiejus juokuodamas buvo prataręs,
„Kad žmonės vis lygūs: Adomo veislė!
Neturto užlopiama esant skylė!..“
Bet Goštautas rūstas, plačiai atidaręs
Akis, lyg jam žodžio pritrūko gerklėj,
Nuėjo sau gulti, labanakt netaręs.

Trečioji giesmė

I
Pabudo iš miego nuraudę rytai.
Pakilo saulutė, bet dar neaukštai;
Dar braukia rasas nuo kasų:
O rasos kaip perlai ant lapų sužibo,
Vainikų galvelės prie žemės nudribo
Ir tūkstančiais spindi varsų.
Pasveikino rytą budrus vyturys.
Kas kartą išveizdi aiškiau pagirys;
O saulė vis lipa aukščiau.
Keli spinduliai net ir langą užgavo,
Per medžių šakas nedrąsiai sužaubavo
Ir žiūri į vidų skaisčiau.
Bet veltui bežiūri skaisčiau spinduliai:
Dar Juozas ir Jonas tebmięga giliai;
Net Ruzė Glinskiutė pikta:
Seniai pasirėdė gražiais perkeliniais,
Žiedais užsimaustė šviesiai misinginiais*!
Atauš pagalios arbata.
Ar žadinti, Glinskienė jau nebežino;
Du kartu sukosyti, rods, pamėgino,
Bet jų nepaleidžia miegai.
Lyg, rodos, ir gaila jų sapną baidyti:
Jau išnaktos buvo, o šviesą matyti
Pas juos buvo vakar ilgai.
Tikrai, apie ką taip ilgai jie kalbėjos,
Žinoti Ruzytei labai gal norėjos,
Bet kas tenai juos besupras?
Tik, rodosi, brolis kalbėjo už du,
O Juozas iš reto: „Aš noriu, žadu:
Bet kaip? Vienas Dievas išras..“

II
„Na, vyrai! – atsiliepė Glinskis drūtai. –
Lig priešpiečiui miegta dykūnai tiktai!

---

* Misinginiai – žalvariniai. (Red.)

Iš miego nei mano žmona
Neišsuka sviesto, o juk, indaroką*
Aukštai pasiraičiusi, suktisi moka.
Gana bekirmyti, gana!“
Užgėdinti vyrai iš lovų kūliais
Išvirto, o saulė skaisčiais spinduliais
Tiesiog į akis jiems žiūrėjo.
„Ir mano jau boboms belaukt nusibodo;
Važiuot į bažnyčią jau laikas išrodo:
Nemaž ten žmonių nubildėjo.
Šiandieną, vyručiai, brangus Atvilkys²;
O jūs besivartot kaip lauže lokys!“
Vis Glinskis jiems varė nuo galo:
„Už Kauną atsiėmėt skolą šiandieną:
Gal vakaruot teko ten naktį ne vieną;
Bet marš nusiprausę prie stalo!“
„Kalbi nežinodamas, – tarė pati:
Paklausk, kuomet atgulė vakar? Kiti
Seniai jau miegojo saldžiai.
Bepumpi kaip ubagas, pupų sau puodą
Pabėręs: užmigt ne tik mokslas neduoda:
Pasiekia visur rūpesčiai.“
„Kas žmoniškai šneka, iš karto suprasi!
Pačios, pasivožęs po puodu, nerasi
Tokios kaip manoji sena!
Kokie rūpesčiai tiems beūsiams tikrai?
Nevaišino Aukštadvario ponas gerai?
Ar apdavė kuo mergina?“
Čia pažvelgė Ruzė į Juozą slapčia.
Tas gėrė arbatą, esąs kaip ne čia;
Tylėjo, kaip žemę pardavęs!
O Ruzei tarytum kas širdį įgnybė:
Ar būtų jai Juozas šiąnakt per kvailybę
Be reikalo prisisapnavęs?

III

Bildėjo ir rūko nuo ryto keliai.
Kieno kiek įmanomi buvo arkliai,
Tas porą pavalkais užkinkė;
Pėsčiųjų kaip gulbių devyni pulkai;
(Nuo jų apdarų marguliavo takai)
Žingsniavo, būriais susirinkę.
Ant vyrų daugiausia sermėgos milinės;
Mergaičių gi jupos margai čerkesinės*;
O rutos dabina kasas.
Į Užventį plaukė. Didi atlaidai,
Ir bonės raudonos, ir graudūs varpai

---

* Indarokas – sijonas. (Red.)

² Kitur sakoma: Pravadų diena. Senovės bažnyčioje tą dieną naujai apsikrikštiję nusivilkdavo baltą rūbą; iš to: Atvilkys.

* Čerkesinis – pasiūtas iš čerkeso (čerkasos) – naminio audeklo, kurio metmenys lininiai ar medvilniniai, o ataudai vilnoniai. (Red.)

Dievotules kvietė visas.
Pratėgminės** dvarponių minkštos kariatos
Ik šiolei netrinks: bažnyčioje vietos
Už auksiną vis atsiras:
Sulėkusiems ponams pusiau tik sumos
Vis šveicorius vietą lazda iškamuos,
Daužydams sermėgiams kupras.

IV

Jei Dievui tik lūpų užtenka garbės,
Žemaičiai kaip žvaigždės Danguj bežibės,
Jų balsas padanges aplėks:
Ar gieda Ražančių, ar šventą Antaną:
Ar valandas apie Švenčiausiąją Paną, –
Jų nieks iš tiesų neperrėks.
Bet maldai ir širdį jie turi nešaltą;
Ledais tik paviršiumi laiko apkaltą;
Ji tirpsta per „Šventas Dieve!“
Ir Vilniuje, ten Aušros Vartų angoj,
Šventoj Kalvarijoj, garsioj Kretingoj,
Stebuklais brangiam Šidlave!
Bet visą širdies jų suprasi jautrumą
Tada tik, kad „Pulkim ant kelių“ per sumą***
Užtraukia bažnyčia visa!
Kad dreba net sienos nuo balso ir griausmo,
Už nuodėmes ašaros veržias iš skausmo
Ir krinta kaip Dievo rasa.
Taip jausti ir melstis tik vargšai tegali,
Kurių nuo senovės nelepintą šalį
Beslėgė vargai ir vargai!
Ir žudė kryžiuočiai, ir baudžiovos spaudė,
Ir kraujo, ir ašarų upės bemaudė,
Retežius**** gamino draugai!

V

Tą giesmę, Strazdelio nekaip išgalvotą,
Tą „Pulkim ant kelių“, tiek kartų giedotą,
Rainys iš pat mažo girdėjo!
Šiandieną tačiau taip kita jam išrodė:
Kiekvienas jos posmas jam širdį lyg skrodė,
Ir ašara akys žibėjo.
Štai žmonės pavargėliai meldžia malonės!
Ir jam iš krūtinės nors neina dejonės,
Bet kelias ne rožėmis klojas.
Dar užvakar buvo gražaus pašaukimo
Jam kelias taip aiškus; dabar apšvietimo
Maldauja, ant kryžkelio stojęs.

** Pratėgminis – pakinkytas pratėgai (pratėga – viena paskui kitą sukinkytos dvi poros arklių). (Red.)

*** Suma – pagrindinės giedotinės mišios, paprastai laikomos šventadienio vidurdienį. (Red.)

**** Retežiai – grandinės, pančiai. (Red.)

Ne tai, kad tikrai nežinotų, kur žengti;
Bet skaudančią širdį nelengva palenkti:
Gali tik ją laužti kaip plieną!
Kad norints bent protas jam aiškiai prašnektų!
Dar Juozui šiandieną jo balso užtektų!
O, rodos, užtektų šiandieną!
Ir, matomai, Viešpats išklausė meldimo;
Štai Juozui pagailo gražaus pašaukimo:
Suaugo su juo nuo mažens!
Net pašaipą kartais už jį iškentėjęs,
Ar gal jį bemėtyt, kaip šėlstantis vėjas
Kad blaško lapus iš rudens?

VI

Kad „Pulkim ant kelių“ beūžti nustojo
Ir kunigas „Gloria“ jau užgiedojo,
Pakėlė ir Juozas akis.
Praslinko tada pro jo pakraštį dvieju:
Tai buvo Jadvyga su broliu Motiejū,
Bet ją Juozas matė užvis!
Kas tuokart su juo atsitiko, nežino;
Tik veltui su atida melstis mėgino;
Jo mintys vis klydo ir mišo.
Tai, rodės, iš jo besityčios Juška!
Tai širdį lyg dilgė erškėčių šaka!
Tai, rodės, kas pančiais surišo!
O kartas nuo karto vis grįžo mintis,
Kaip ta paslėpta pelenuos kibirkštis,
Kad, vėjui papūtus, atgyja:
Jadvyga čionai! Ko nuliūdus jina?
Nejau, angelėli, ir tu pažinai
Skaudžiausią širdies kalaviją?
Dar pažvelgė kartą... Ir viską užmiršo!
Vienintelis jausmas nūn paėmė viršų:
Ar buvo tai meilė? Gal ne!
Gal buvo tik broliškas gailėsčio jausmas,
Kuriam mylimosios daugiau sopa skausmas,
Kaip savo paslėptas dugne!

VII

Suma jau pasibaigė. Vienas už kito
Bajorai pro žmones laukan išsiritę;
Poroms klebonijon betraukė.
Vikaras pamokslą pasakė griaudingą;
Sutrynė ne vieną širdelę jausmingą!..
Bet ponai pamokslų nelaukia.
Nors Juozas bažnyčios apleist neskubėjo,
Tačiau iš pamokslo nedaug ką girdėjo:
Kitur jo beskraidė mintis.
Jis žino: dabar pas kleboną pilnai

Svečių susirinko, turbūt ir jinai!..
Ten traukte jį traukia širdis.
Seniuką kleboną aplanko visi:
Guodoja jį ponai ir vargšai basi;
Visiems atdari jo namai.
Pas jį ir į teismą ateina kas dieną;
Kaip tėvas skaudžiai jis apšaukia ne vieną,
Tačiau atsileidžia ūmai.
Šiandieną nemaža svečių susirinko;
Pirmiems vežėjai jau arklius bekinko.
Asesorius kunigus skaito:
Atvykti be bilieto jiems nevalia!..
Tačiau valdininką apeisi šalia,
Jei jis nuo degtinės apkaito.

VIII

„Per daug dievobaimingas tamsta esi! –
Atsiliepė Ruzė. – Štai laukiam visi
Mes tamstos seniai... net prailgo!“
„Norėjau, – atsakė Rainys, – paklaudyti,
Kaip sakos pamokslas; juk rasit sakyti
Pačiam prisieis neužilgo.“
Jadvyga į Juozą čia taip pažiūrėjo,
Kad tas net prisiekti širdy panorėjo
Daugiau nesijuokt niekados.
Motiejus, kurs apžado tokio nedarė,
Bemaž kone verkė Ruzytę privarė,
Kad ta nesilaiko mados:
„Dabar mat panelės kitoniškai klastos,
Ir uodegas išpučia kaimiškės prastos...
Ne rožės iš dangiško daržo!“
„Iš Dievo malonės!.. – Glinskytė stebėjos. –
Tai ar apsileisi?.. kaip sodžių verpėjos,
Kurios net stuomens nesuvaržo.“
„Na, gražios merginos! Gana jaunikaičius
Iš kelio klaidinti! Seniai, į Sokaičius
Žiūrėdami, žvengia arkliai!“ –
Namo juos beragindams, Glinskis sušuko:
Skilvys mat išalkęs jam grobus susuko
Ir kurkė po pilvą pypliai.
Nors davė klebonas stiklę išmesti, –
Per tai tik gavai įkyriau pasigesti
Žalibarščių ir lašinių!
„Gana jau, besoti!.. – jį Glinskienė mokė: –
Nors kartą bent liaukis su pasaka tokia!
Net gėda kaimiečių žmonių.“

IX

Nors Ruzei Motiejus gana įkyrėjo,
Tačiau kad į kelią jai ruoštis padėjo,

Pritūpčiodamas mandagiai, –
Mergaitei širdelė minkšta atsileido,
Skrustai net užkaito ant apskrito veido.
Ir akys nušvito smagiai.
Užmiršo tada, kas jai šiųnakt sapnavos,
Ir taip su Motiejum meiliai šnekučiavos,
Kad, rodės, ir tam nusibos.
Jadvygai ir Juozui vieniems pasilikus,
Akims jų netyčia bailiai susitikus,
Iš karto pritrūko kalbos.
Pritrūko iš karto kalbos ir drąsos!
Taip merkias iš karto žmogus nuo šviesos,
Kad trykšta tiesiog spinduliai;
Bet akys daugiau nekaip žodžiai atdengia:
Giliau jos į širdį nedrąsiai nužengia
Nekaip iškalbingi piršliai.
Jadvyga ir Juozas nedaug sau pasakė;
Bet širdys gana sutartingai jiems plakė;
Ir veltui drovėjos aikštės:
Abudu suprato kiaurai širdimi,
Jog sau nebebus niekados svetimi,
Ar džiaugsis kada, ar kentės.

X

„Mus tamsta per vasarą dar aplankysi? –
Paklausė Jadvyga. – Juk gal atsiminsi
Našlaičių ir savo draugų?“
„O, noro netrūktų, – atsakė Rainys. –
Bet puikūs čia rūmai, o aš vargdienys;
Man skirta vien kelias vargų!“
„Kodėl gi vargų? Kas kam skirta Dangaus,
Aš to nežinau; tik žinau, nuo žmogaus
Priklauso dažniausiai likimas;
O tamsta, tikiuosi, visai ne iš tų,
Kurie nepasiektų net rūmų aukštų,
Jei tvirtas bus pasiryžimas.“
„Ne koks aš didvyris, kaip tamsta manai!
Bet pertvaros yra, kurių milžinai,
Ir tie nepajėgtų išgriauti;
Jos amžiais išaugo lig mūsų laikų;
Čia jėga neveiksi, o melsti aukų...
Ne! Meilės vargu elgetauti!“
„Jei noras bus karštas, šalčiausius ledus
Sutrupins, bet tamsta per daug išdidus,
O tai nemaža nuodėmė!
Tačiau ateitis, aš tikiuosi, parodys,
Kad tamstos širdelė geresnė neg žodis;
Joj mano vilties išstvermė.“
Ir, trilapį neužmaršuoletės gėlelės
Nuskynus nuo drebančios rankoj puokštelės,

Nuraudus, lyg kuo nusidėjus,
Pirsteliais jam įteikė, per užmiršimą
Net neatsisveikinus, sėst į vežimą
Pasprukus, kur laukė Motiejus.

XI

Kelyje Jadvygai vis dūrė į širdį,
Kad šiandie nuo Juozo tą patį ji girdi,
Ką vakar iš tėvo girdėjo;
Ar būtų Motiejaus čia neatsargus
Liežuvis prikišęs nelemtus nagus?
Tikėkis ko gero nuo vėjo!
O, kiekgi tai kartų kančia ir juokai
Greta sau bendrauja ir rišas paikai.
Ir veltui ieškotum pradžios:
Taip buvo per amžius! Taip buvo ir bus,
Su tuo ir pasaulis nueis į kapus.
Ant paiko čia nėra valdžios!
Bet ne! Rodos, brolis už ją tik užtartų!
Net tėvui pačiam jis išdrįso tiek kartų
Užginčyt, n'apkęsdams skriaudos;
Nors nėra tarp brolio ir jos atvirumo,
Nors juokias dažnai iš sesutės jautrumo;
Bet jos nenuskriaus niekadoms.
Tos abejos mintys Jadvygą kankino
Per ištisą kelią ir veltui mėgino
Į brolių linksmiau ji prašnekti;
Šneka nesirišo: nelengva kalbėti!
Per prievartą širdžiai nelengva tikėti!
Nelengva, kas plyšo, susegti!
Nebuvo taip pat ir Motiejus šnekus.
Gal kaltas tam murksantis oras sunkus?
Nes debesys dangų aptraukė:
Nekrinta iš aukšto ik šiolei lašai,
Bet debesys juodos praskydo palšai
Ir vien tik griaustinio belaukė.
Nušvito žaibais pagirys vakarinis;
Sugriovė šių metų pirmasis griaustinis,
Ir griauņa, ir greit nenustos.
Pabiro lašai vis kaskart didesni;
Ir štai jau upelių šimtai tekini
Į prieglobstį bėga Ventos.

XII

Laimingas, kursai apsiverkti dar gali:
Palengvins jam ašaros skausmo nors dalį!
Laimingas, kam ašaros krinta!
Taip debesys murkso ant palšo dangaus;
Bet iš po lietaus, su perkūnais staigaus,
Dangus lyg kad veidas nušvinta.

Laimingas tasai, kurs tarp žemės vargų
Sau draugą sutiko iš šimto draugų
Ir gali jam širdį atverti!
Laimingas!.. Lengviau jam kentėti tada!
Taip vieno našta, ant dviejų sumesta,
Pečių taip negali nusverti!
Bet Juozas Rainys nuo mažens niekad
Nei skųstis, nei ašaroms savo skundos
Kaip vaško tirpyt nemėgino:
Kaip ežero stiklas – jo veidas ramus!
Kaip užtvenktą upę, karčiausius skausmus
Jis savo širdy užrakino!
Prieš vieną tik Glinskį, tą draugą širdies,
Jisai neturėjo ikiol paslapties;
Šiandieną ir tas neišklaus,
Kas Juozo širdy? Tik kai viskas sumigs, –
Gal vienos nemiegančios žvaigždės paliks
Klausytis jo skausmo gilaus.

XIII

„Kame man brangūs jaunystės sapnai?
Kame tie padangėmis skridę sparnai?
Kur aukštas, gražus pašaukimas?
Kaip šalčio užgauti pavydo žiedai!
Lyg debesys tamsios užtraukė juodai!
Beliko tiktai atminimas!
Tik vien atminimas!.. Ir tas nepaliaus
Kaip sąžinė griaužti! Kur žengti toliaus.
Kas man beparodys, oi kas?
Kaip silpnas keleivis, ant kryžkelio stojęs,
Kaip, krušai javus bekapojant, artojas,
Taip aš benuleidžiu rankas.
Kame mano galia, kuriai įtikėjau?
Kaip milžinas žengti per audrą žadėjau
Ir vargti dėl gero kitų!..
Silpnos moteriškės akių spinduliai
Užšvitę į smigą į širdį giliai...
Ir tiek po visų apžadų!
Motuše brangiausia! Kaip graudūs varpai
Tau bus ta žinia!.. Kad man lopšį supai,
Nemigus per kiauras naktis,
Kad leidai į mokslą paskui ant skolos, –
Ne tos betikėjais sulaukt valandos!..
Linksmesnė tau švietė viltis!
Bet argi jau viskas kaip sapnas išnyko?
Nejau ant švenčiausio, brangaus man dalyko
Paženklint kryželį belieka?
Ir vis, ko taip troškau, dienas beskaičiau...
Kur mano vienintelį tikslą mačiau...
Tai viskas pavirstų į nieką?“

XIV

„Bet argi aš nendrė, belankstoma vėjo?
Ar veltui draugai visados man tikėjo?
Ir milžinu tankiai vadina?
Silpnos moteriškės akies spinduliai...
Svajonės tuščios svetimi sopuliai...
Ir viską ant karto naikina?
Nekrūpčiočiau, regis, nuo griausmo, žaibų,
Nei audros kaukimo, žmonių nelabų,
Nei priešų nuožmiausios gaujos!
Kaip milžinas stočiau į atvirą kovą,
Aprinkdamas Viešpatį sau už valdovą!
Bet jos... o, taip gaila man jos!
Tai angelas, rodos, iš apskričio kito,
Kurs veidu aušros netikėtai užšvito
Ir naują parodė man šalį,
Kas jausmų gilybė! Kiek veide skundos!
O ne! dėl manęs ji kentėt niekados...
Kentėt dėl manęs ji negali!“

Ir kas do naktis! Kaip žvaigždėta, graži!
Užmigo ir paukščiai, ir žmonės visi;
Tik mėnuo per dangų riedėjo:
Tik angelas, įmygio pasiuntinys,
Per sodžius beskrido! Tik vienas Rainys
Akių iki šiol nesudėjo!

Ketvirtoji giesmė

I
Tiek darbo padėjus! nakčių nemiegojus!..
Tarp baimės, greta ir vilties, ir grasos,
Ant slenksčio gyvatos naujos atsistojus,
dienos susilaukus laisvos,
Kiek aušta iš karto drąsiausių sapnų!
Kiek gema sumanymų! Saulė pati
Kitaip, rodos, šviečia ant tų milžinų:
siaura jiems pasaulė plati!
Laisvi nebužilgo studentai!.. Besems
Tą išmintį gilia, kur mokslo žinovai
Iš katedrų skaito, ir ką tik nulems...
O, rods, tai ne Kauno vadovai!
„O man, – sako Jakštas Smigeikai, – ir Kauno
Tarytumei gaila! Žmogus čia išvarė
Klases ir svajojo! Čia Nemuno srauno...“
„E urvas!“ – Ažukalnis tarė.
„Ne urvas! Bet visgi išpultų ką veikti, –
Sumanymų pilnas pradėjo Smigeika

Karščiutis: – Gal laikraštį reiktų įsteigti;
tai būtų naudinga ir sveika.”

„Na, vyrai, už mūsų gražias lietuvaites
Išlenksime stiklą! – čia Tumas sušuko: –
Apleisme našlaites dėl mokslo dievaitės:
oi, teks pasigest joms Kaziuko!”
Ir, ėmęs niūniuoti: „Sudiev, mylimoji!”
Per petį žiūrėdamas, Daugirdo klausė:
„Ei ką, balandėli Kaziuk, bedūmoji?
Ar vėl gal kokioji gražiausia?..“
Kazys neatsakė nei žodžio ant to,
Tik šaipės. Rainys prakalbėjo tada:
„Jau skirstytis laikas! Į kelią ryto!..
Ar vėl susitikime kada?”

II

Dar vakar gimnazijos buvę vaikai,
Direktoriaus seno drausmės pribijoję, –
Šiandieną jau vyrai!.. Drąsiausi takai
svajojas jaunojų jų galvoje!
Pabaigę ant galo vargingas klases,
Aplaištę krūvelėję midum atestatus,
Ryto po šalis išsiskirstys visas,
kur veda sumanymai platūs.
Ar vėlei netyčia kada susitiks,
Sulinkę ant tako siauručio po metų?
Ar vardas kieno nenuskendęs išliks,
kaip valtys vikrus iš verpetų?..
Kas žino? Sudiev, jūs gražiausiosios dienos
Ir Kauno pakalnių išminti takeliai!
Ir jūsų gimnazijos įprastos sienos!
ir jūs ne per sunkūs vargeliai!
Laimingas tasai, kurs bent žino, nuo ko
Kelionę pradėt į nežinomą šalį!
Rainys pas tėvus išvažiuoja ryto,
bet ko betikėtis ten gali?

III

Malonios ir puikios pakalnės Dubysos,
Išpintos žemčiūgų vainikais margai!
Šalis, kur užaugau! Kur atmintys visos
griaudingos kaip mūsų vargai!
Banguoja Dubysa blaiviai vilnimis,
O beržas našlaitis, nuleidęs šakas,
Kad švinta rytai ir išblykšta naktis,
jai beria sidabro rasas.
Ne rasos, tai griaudžios jam ašaros byra!
Bet veltui šakas garbiniais apdabins:
Dubysa jau myli... bet tolimą vyrą:
vien Nemunas ją apkabins.

Lietuvės neieško kaip vilnys Dubysos
Sau meilės už kalnų, už girių tamsių;
Bet meilę ir širdį atranda ne visos,
nes bėga lietuviai nuo jų.
Lietuvės, kur vilnys Dubysos banguoja,
Sau rūtomis pina geltąsias kasas;
Kad pradalges grėbia, griaudžiai uždainuoja,
bet širdį jų kas besupras?
Ir eina tos dainos per Lietuvą mūsų
Kaip Nemuno mielo blaivioji vilnis!
Joms pritaria balsas nuo Kuršo ir Prūsų;
jų klausos nutilus naktis.
Kaip rausta jurginai ir rūtos žaliuoja,
Ir pina Dubysos pakrančius margai,
Taip žydi lietuvės, bet liūdnai dainuoja,
nes spaudžia jų šalį vargai.

IV

Bet kas gi Onytei Rainių beprilygtų?
Kaip spindinčios rasos – akių spinduliai!
Ar kam taip ir širdis pravirkdint pavyktų,
kaip jai, kad užgieda griaudžiai!
Štai pradalges grėbia, j kupečius deda,
Ir dainas ringuoja mergaičių pulkai;
Jų tarpe Onytė pirmobalsį veda,
ir skamba nuo dainų laukai:

*Trys sesutės grėbia šieną;
Ne tiek grėbia, kiek dūmoja:
Turi brolių tą tik vieną,
Ir tas vienas joms išjoja.*

*Ir išjoja į tą šalį,
Kur tėvų tėvai nebuvo;
Retas ten išverti gali,
Daug jaunųjų ten pražuvo.*

*Oi gegute, tu raiboji!
Kam tau balsas taip griaudingas?
Oi sesute, ko vaitoji?
Spaudžia skausmas gailestingas?*

*Broliai mūsų, tu jaunasis!
Kokias dovanas paliksi?
Margas kraštas tolimasis:
Ar ten laimę besutiksi?*

*Ar ten laimę besutiksiu,
Ar sunkių vargų pritirsiu,
Betgi dovanas paliksiu*

Ir į tris dalis paskirsiu.

*Vyresniajai aukso žiedą,
O antrai šilkų skarelį!
Šiai trečiai, kur liūdnai gieda,
Gilų ašarų upelį.*

V

Dar gaudžia balsai; bet mergaitės nutilo,
Vien skubina ritinti džiūstantį šieną;
Kodėl? Vakarų debesis neužkilo,
kad giedrą užtemdytų dieną.
„Kodėl tai Onytė taip liūdnai vedžioja? –
Užklausė priėjusi Vanda Juškytė. –
Ar gaila, kad saulė įspindus giedroja?
kad džiūsta žvangučiai pavytę?“
„Kas volungei liepia verksmingai dejuoti? –
Atsakė Onytė. – Ar beržui šakas
Nuleisti!.. Taip širdžiai sunku nedainuoti,
o jausmo kas pradžių suras?“
„Laimingas, kas jausmui išreikšti gabus:
Jis tirpsta tada, kaip prieš saulę ledai!
Kas gali nors verkti, tam ašaros bus
kaip balsimo brangūs žiedai!“
Tik galvą ant to palingavo Onytė.
„Be reikalo, – tarė ant galo, – panytė
Taip kalba, lyg, rodos, tikrai nusiminus,
o vargo sunkaus nepažinus.
Kas kitas mums, vargšams: štai saulė nuo ryto
Bekepina galvas! Ir rankos pūslėtos!
Todėl, kaip tai pievai, ir veidas pavyto,
ir dainos iš skausmo pradėtos!“

VI

Čia Vanda, į šalį pažvelgus, paklausė:
„O brolis ar dar nepagrįžo viešėti?
Dabar išsipildys valia jo karščiausė,
sutoną pradėjus dėvėti.“
„Taip juoktis iš mūsų varguolių kančios, –
Prašneko Onytė lig šiol nedrąsi, –
Nereiktų tikrai! Ne be tamstos kalčios
tas viskas!.. Taip sako visi.
Panytė sau juokias! O mūsų matutė
Štai rausta. Tikrai nelaimingas ir brolis:
Juk tie, kur dabar jam apsupo galvutę,
pajuokę nuo jo atsitolys.“
„Nugrimzdę į skolą, – Laurynas prašneko
Prįjėjęs – tikėjomės: Juozas mums skylę
Užlopys. Duonelės ikšiol dar užteko
šiai taip, bet štai brolis užvylė!“

Panele! tikrai neklaidink nelaimingo
Mums brolio! Juk skriaudą nemažą darai!
Taip sunkūs laikai! Ir šeimyna pabrango,
o čia dar namai-pragarai!
Ko gero, o to jau tikrai netikėjos
Nabašninkas* mūsų tėtušis nuo ponų!
Kad garbins dievotės dvasiškių gerbėjos,
ar bus tai klausytis malonu?"

VII

Juškytė, akis atidarius plačiai,
Stebėjos ir savo ausims netikėjo!
Jai veidas tai rauda, tai blyško rūsčiai,
nors nieko suprast negalėjo.
Suprato tiktai, jog kas nors atsitiko
Su Juozu. Bet kas? Ko jie nori nuo jos?
Pats būdas kalbos jai skaudžiai nepatiko:
juk ji – ne kaimietė vejosi!
Kad Juozas per vasarą lankos dvare,
Kad Rainio nabašninką tėvas sodino
Į stalą, tai jiems mat išaugo aure!
ragai!.. ir ribos nebežino?
„Ko norite, žmonės, nuo mano galvos,
Ir ko susiraukę? – užklausė šaltai. –
Ar negut gal vištgaidis ant sąšlavos
prieš lietuų pragydo keistai?“
Ir nieko nelaukus gentis Bilazaro
Namo atsisuko. „Nepyk taip, panyte!
Mums skausmas, ne apmaudas lūpas atdaro!
ją šnekint mėgino Onytė. –
Juk kunigu brolis tegul sau neliktų!
Nelengvas tai žingsnis – tarnyba bažnyčios!
Man rūpi, kad viltyse neapsiriktų:
juk žmonės paskui besityčios!“
„Begašus tik! – seseriai tarė Laurynas:
Nežūsme, jei Dievas tik gyvus laikys;
O tamstos dvare laukia mūsų vaikinai
ir paslaptis pats apsakys!“

VIII

Juškytei laimingai išgirsti neteko
Lauryno, bet viską suprasti pradėjo;
Rūstybė kaip upė palengva nuseko,
širdy vien tik juoktis norėjo.
„Tai Juozas į kunigus eit neketina?
Dėl jos tai? Ir ji nepasergėjo to?
Jo būdas slaptus mat jam lūpas rakina!
Reikės jį prašnekint ryto.“

---

* Nabašninkas – velionis. (Red.)

Jai taip žingeidu, kaip tai meilės jam žodžiai,
Ilgai pasislėpę, ant galo prašneks?
Ne taip kaip Mankauskiui, kurs kalba nubodžiai,
nes žino, kad Vanda jam teks!
„Už Juozo tekėti? O ne! niekada!
Juk ji ne kaimietė, jis pats tur suprasti;
Bet jo paklaudyti šnekos kai kada –
meiliau, negu auksą atkasti!“
Kas širdį žmogaus besuprasti galės?
Ji mainos kaip margos padangės nuo vėjo;
Bet neina pavėju: ir tą pamylės,
kurio sau pavergti nespėjo.

IX

Širdis be karionės nemoka mylėti:
Be kliūčių ji gęsta aistra kibirkštis!
Kur lengva mylėti, nereikia kentėti, –
ten rankos jinai neištis.
Kas skausmo, nemigęs naktim's, nepažino,
Kas neslėpė riedančių ašarų savo,
Kas savo širdies sopuliais nemarino, –
tas meilę sapnuot tesapnavo.
Tas laimei pasiekti gal ranką išties,
Kaip kūdikis menkas, drebėdams bailiai.
Nevertas! Jis rakto neras nuo širdies;
bet jo neužmuš sopuliai.
Ant žemės plačios neišlepę vaikai!
Jiems kaulų ant tako gana pamestų!
Laimingi! Jų meilei taip reikia menkai:
nežino troškimų aukštų!..
Kad Juozas jau taip neužilgo ketino
Į kunigus stoti, Juškytei pagailo;
Dabar gi, kad paslaptį visą jo žino,
jai juokas iš gailėsčio kvailo.
Už jo ištekėti! O ne! niekados!
Ir Juozas patsai juk suprasti tat gali,
Išklausiusi jo slepiamosios maldos,
nusuks sau juokais ją į šalį.
Ir linksma kaip paukštis, pabudęs iš ryto,
Pakėlusi jupą, namo beskubėjo.
Aplinkui lig pagirio neužmatyto
šienpjūtė pakvipus krutėjo.

X

Nuo Girdvainių dvaro lig pagirio tęsiasi
Baltais dobilėliais išpintas žolynas;
Aplinkui, kur žiūri, po pievas plačiasias
tarytum sujudęs skruzdynas.
Ant dalgių palinkę antai šienpjūviai,
Sakytum mėgina vis kirsti plačiau;

Išvydusi mirtį žolė pusgyviai
lyg prašo: „Greičiau, bent greičiau!“
Kaip vilnys ant marių nuo milžino-vėjo,
Taip pradalgės guldos ant pievos žalios;
Pakritę vainikai gardžiau sukvepėjo,
rasos pasgeidę gailios.
Tenai, ant kalvos, bedainuodami krauna
Mergaitės ir vyrai plačius vežimus;
Paraudusius skruostus jiems prakaitas plauna,
bet veidas sau linksmas, ramus.
„Sakyk man, Petruk! – pasipuošusi rūta
Užklausė Barbutė, primindama pleką: –
Tikrai gi senovėje vilktakių būta?
Kaip mūsų senuoliai dar šneka.“
„A Dievas juos žino! Būk daugel galėję
Senovės žavėtojai! – smeigdamas šakę
Į kupetį šieno, Petrukas atsakė. –
Ir žmones užkeikti mokėję.
Į mišką paleisdavę staugti vilkais
Net visą vestuvių būk susirinkimą!..
Ant galo ir žmonės net mūsų laikais
įgauna žvėrių prigimimą!“
„Ir meilė būk esanti amžina bėda, –
Šnekėjo Barbutė. – Iš proto išvaro,
Kaip Šatrijos raganos širdį išėda
ir žmogų paguldo ant maro.“
„Padėk Dieve! – tarė Juškytė pro šalį. –
Dailiai gi vežimą bemokanti minti
Barbutė! Iš tikro tekėti jau gali!
Ir laikas Barbora vadinti!“

XI

Nelaukus atsakymo, Vanda kiekvieną
Pro šalį prašnekint meiliai neapleido,
Nežino kodėl? Bet jai linksma šiandieną:
net šypsosi akys iš veido.
Bet štai jau ir Girdvainių dvaras antai!
Sulinkęs į žemę, tarytumei lūžta;
Išbaltintas sienas iš tolo matai
lyg vištą, apžergusią gūžtą.
Aplinkui sodelis; ties durų išbėgo
Du topeliu; langus lig pusės užgožė
Akacijų krūmai; jų tarpus pamėgo
serbentas ir raustanti rožė.
Apsukus sodelį, Juškytė norėjo
Į kambarį savo patekti slapčia,
Švariau pasipuošti; šiandieną reikėjo
juk jai pasirodyt gražia.
Pasakius tikrai, kartą jai pirmutinį
Į galvą atėjo, kad Juozui patikti;

Bent kartą jai norisi gal paskutinį
jam įspūdį gražų palikti.
Bet pėdsakiai-šunys iš tolo pamatė
Miliausiąją savo globėją panelę
Ir, lodami ją pasitikti įpratę,
nudžiugę užbėgo jai kelią.
Juška su pačia apie Juozą šnekėjo,
Kai šunys „vamt vamt“ ant saviškių sulėjo;
Pro langą galinį lyg kas subildėjo:
tur būti Mankauskis atjojo.
Nors poni Juškienė ir mėgsta pamigti,
Tačiau jau nuo priešpiečių apsirėdyti
Papratus: „Tu, tėvai, bėk, – tarė, – sutikti;
aš šoksiu bent apsiklastyti.“

XII

„Tai tu, mano Vandzia! Tikėjau ko kito! –
Atsiliepė tėvas. – Kame gi buvai?
Pas mus ponas Juozas kaip šūvis įkrito,
o tu lyg kad tyčia žuvai!
Norėjau bent kiek suturėti; kaip vėjas
Įpuolė; lyg vandeniū karštu aplietas:
Tiktai atsisveikinti, sakos, atėjęs!..
Žinai jį: kaip titnagas kietas!..
Palauk, sakau, Vandos! Būk žmogus ant galo!
Su ja atsisveikink!.. Jam tik apsiniaukė
Išvargintas veidas; paskui lyg nubalo!..
Kodėl jis tavęs nepalaukė?
Bet aš apsakiau tau ne viską pilnai:
Štai šįmet gimnaziją pabaigė jis...
Bet rasi tu viską geriausiai žinai?“ –
čia pažvelgė jai į akis.
Akies neprimerkus, mina nekalčiausia,
„Na, žinoma, – tarė, – turbūt įsitraukė
Į klierikų skaičių!“ Širdyje gi klausė:
„Kodėl gi tai jos nepalaukė?“
„Užtat gi kad ne! išvažiuoja teisių
Mokintis į Varšuvą, – sakė Juška. –
Nors gal valandų ten pritirsiąs tamsių,
bet tikįs Apveizdos ranka.
Kaip būsią paskiau, jis nežinąs; tik žinąs:
Į kunigus eiti šiandieną negali...
Per vasarą uždarbį gauti ketinąs,
kur nors išvažiuavęs į šalį.
Paskolint pasiūlijau jam pinigų
(Žinai: ir pas mūsų nedaug jų visai),
Tačiau atsisakė: nebijąs vargų;
galįs užsidirbti patsai.
Šiaip taip prikalbėjau vaikus Bilazaro
Prie mokslo bent kiek lig rudens prižiūrėti.“

Tas mokslo jaunuomenei užrašus daro
ir Juozui galės kiek padėti.”

Penktoji giesmė

I

Idėjos, jei didžios, nemiršta kaip žmonės;
Tik neina kaip saulė ramiai be karionės:
Jos mėto ne kartą žaibus!
Užtatgi, kad saulė nušvis ant dangaus,
Nustelbę diegai dar sveikiau atsigaus,
Jų vaisius palaimintas bus.
Atėnų ir Spartos pagirtini sūnūs,
Atminę garsius pranokėjų galiūnus,
Iš amžino miego pakyla!
Ir veltui islamas, galybe puikus,
Prieš Graikiją siunčia jančarų pulkus, –
Štai pančiai belaisviams jau dyla!
Pabudo ir slaviai. Kosovo³ kapai,
Tarytum tėvų užžavėti varpai,
Prabilo ir širdis sukratė:
Nudžiugo Maldava, Morica raudojus,
Sriauniau išsibėgo nuo Alpių Dunojus,
Kai tekančią aušrą užmatė.
Ir vengras vergauti toliau nesutiko.
Užsigeidė Stepono švento vainiko
Ant savo karalių galvos;
Slovakai, lužičai ir net Pamarys,
Net suomių granitus aplankęs šiaurys
Už švintančią laisvę kovos.
Laimėkite, jaunos pakylančios šalys!
Už laisvę kariauti padės Visagalis!
Drąsiai už tėvynę į kovą!
Nors jėgos gal silpnos, bet stiprins dvasia:
Kas eina su meile, su širdžia didžia,
Tam Viešpats patsai bus vadovu.
Karadzič, Safarik, Dobrovski, Deake!⁴
Vardai jūsų garsūs per amžius skambės,
Ir sūnūs sūnums, jūsų darbus apsakę,
Didžiuosius ir, sau panorėję garbės,
Į darbą sustos kaip tėvų milžinai
Ir žadins kitus taip kaip jūsų vardai!

II

Po Lietuvą miegta tėvynės vaikai;
Per amžius juos žudė vargingi laikai,

---

³ Nelaiminga kova Kosovo laukuos buvo XIV amž. paskutinioji, po kurios jau visi Balkano pussalio slaviai pateko į turkų vergiją.

⁴ Vuk Stefanovič Karadzič – garsus serbų poeta, Šafarik ir Dobrovski – garsūs slavų ir ypatingai čekų praeities tyrėjai, Pranciškus Deak – garbingiausias kariautojas už vengrų laisvę.

O pranašai skelbė kapus.
Nuvargę, nupuolę, nustoję vilties,
Suvystyti pančiais tamsiosios nakties,
Kada, oi kada atsibus?
Per Lietuvą Nemunas eina platus;
Ne jam atrakydinti pančių raktus:
Banguoja skurdus, nusiminęs!
Kaip milžinas kelias ir daužos į šonus,
Pavasario metais senovės valdonus
Ir savo jaunystę atminęs.
Užmigo tėvynės bajorai-galiūnai!
Dvasia svetima jų gaivinami kūnai;
Tėvų palikimą užmiršo;
Nustoję senobinio būdo, liežuvio,
Viešai užsigynę net vardo lietuvio,
Tėvynę sau kitą išpiršo!..
Jų garsūs prabočiai į Brastą, Parčovą
Keliavo ginkluoti tarytum į kovą
Apginti Podolę nuo brolių;
šiandieną kovoja už Vilniaus lenkystę
Ar džiaugias, kad kūdikį-sūnų suvystė
Pati, parvežta iš maskolių!
Neklauskis jaunuomenės jos idealo:
Nuskurdo, sunyko, krūtinės atšalo,
Kaip žemė be šilto lietaus!
O, klaustumei veltui, kame jos tėvynė:
Prabočių didžių kaip vergai užsigynė
Ant vieškelio pilko, plataus.
Jei nori atrasti lietuvių šiandieną,
Ieškok, kur aprūkę šiaudiniai stogai!
Senų padavimų išgirsi ne vieną,
Kurie užsiliko per amžius ilgai;
Tačiau ir tenai, kas atėjo į mantą,
Senelių-tėvų jau kalbos nesupranta.

III

Kas Varšuvos miestą nors kartą aplankė,
Kam teko sau progą atrasti parankią.
Pasprukti nuo globos tėvų,
Tas žino Saksonišką sodną. Alėjos
Ten tamsios. Studentai ir rūbų siuvėjos
Sau paskiria ten „rendez-vous“.
Aplanko jį kartais ir ponai, net ponios,
Šilkais pasirėdžiusios, grakščios, malonios;
Už medų saldesnės jų buzės.
Kad šneka, tau rodos, lakštingalas gieda;
Širdies jų nepirksi už misingio žiedą;
Teisingai, tai šiaurio prancūzės.
Lietuvio, kaip sakoma, būdas, šneka
Per sunkūs; jį lenkės vadina meška.

Lietuviams nuo amžių jos tiko:
Jogaila Jadvygą juk taip pamylėjo,
Kad Algirdo tėviškės išsižadėjo
Ir Vytautui Vilnių paliko.
„Tu, Jakštai, žiūrėk! – besityčiojo Tumas.
Tų lenkių-deivių stebuklingas grakštumas!
Meilingos kaip glostomos katės!
Iš Dievo malonės poeta! Rašyti
Gali joms sonetus ir širdį įgyti!..
Laimingas, eiliuoti įpratęs.“
Sumanymų pilnas, prie ginčų pripratęs,
Smigeika pradėjo užstot lietuves:
„Ne kartą jisai apie Palangą matęs,
Kurias tik papuošk, o tau širdį nuves
Kur tinkant: Kęstutis, Birutę ties mare
Išvydęs, užmiršo kryžiuočius ir karę.“

IV

Studentai kiti: kas užstojo už Tumą,
Kas juokdamas gyrė Smigeikos jautrumą.
Tik Klimui juokai nepatiko:
„Didvyrių vardų bent nekaišiokit, – tarė, –
Kurie mūsų kraštui taip daugel padarė
Ir atmintį šventą paliko.“
Į Jakštą paskui, kurs dažniausiai tylėjo,
Švelniai atsigręžęs išrodyt pradėjo
Poezijos pilną gražybę
Laikų, kad Jadvyga, nors ašaros byra,
Apsirenka baisų Jogailą už vyrą,
Tautų pasišventus vienybei.
„Tu, Klimai, tikrai bene iš kunigų! –
Ažukalnis kirto. – Griaudinti mergų
Nė Jakštas gražiau neparašo;
Tik mat trubadūrų ir bardų laikai
Pragaišo, o žemės suvargę vaikai
Ne giesmių, bet duonos sau prašo!
Nustokit sapnavę! Poezijos laikas,
Taip pat kaip kvailios teologijos tvaikas,
Kaip amžių senų milžinai
Sau laiką paskirtą seniai atgyveno;
Dabar sociališki klausimai peno
Kitoniško ieško šaunai.“
Čia ginčai pakilo tikrai ne dėl juoko;
Bet maž kas užstojo už Jakštą ir Klimą:
Jie gavo net vardą naktinio apuoko.
Tik Tumas suirzusį susirinkimą
Sutvarkė, užgėręs už gražiąją lytį
Ir Daugirdui liepęs šį tą pasakyti.

V

„Ne vien apie Palangą gema dievaitės! –
Pradėjo Kazys. – Nemačiau dar mergaitės,
Kaip vakar kad teko regėti:
Ne tai kad jau būtų graži iš tiesų,
Bet gracijos pilno stuomens ir kasų
Negalima atsižiūrėti,
Susekęs jos rūmą, daviau trirublinę
Šveicarui (smulkiausią suteiks jis tau žinią,
Tik nesigailėk pinigų).
Jos tėvas esąs nuo Šiaulių ir nemenką
Dvariuką turįs; gyvus pinigus renka
Ir samdo pusšimtą vergų.
Tačiau nelaimingas! Gal metų du bus,
Apsirgo vienturtė: ligos įstabus
Ją būdas džiovinti pradėjo:
Kur buvus, kur ne, tik, žiūrėk, pianino
Liūdniausias gaidas užsimiršus mėgino
Ar sėdus prie lango tylėjo.
Artistų, matyt, jai sapnavosi glorią:
Vis prašės į Varšuvos konservatoriją
Ištirti Šopeną giliaus,
Pakrapštęs sau galvą ir makšną* pakratęs,
Ją išvežė tėvas į miestą, supratęs.
Kad vysti kitaip nepaliaus.
Patsai ant žiemos atvažiavo iš dvaro
Į miestą gyventi; čia turi namus.
Retai kam pavaišint duris atidaro
Ir pats maž kur eina; gana įdomus!
Vadinasi Goštautas; mūsų Juozukas
Rainys, kaip suuosčiau, gan tankiai ten sukas.“

VI

„Jei Juozas ten sukas, – atsiliepė Tumas, –
Nedaug tau padės tavo jaunas gudrumas;
Kazeli, oi būk atsargus!
Prikiši patsai netikėdamas kuodą:
Rainys sau už nosies užlįsti neduoda,
Nepjaustytus turi nagus!“
„Jūs Rainj, – atsiliepė Klimas, – mažai,
Matau, bepažįstat: ne meilės daržai,
Ne deivės tam vyrui sapnuojas!
Mus galva peraugęs, aukščiau už mus žiūri;
Jam mokslas terūpi; nors smagenis turi, –
Kaip jautis suplukęs darbuojas.“
„Ant margo šio svieta visaip atsitinka;
Ne kartą pasiekia net ir darbininką
Amūrai! – Smigeika prašneko. –
Juk kaip Aleksandras Didysis nebuvo

---

* Makšna – nedidelis maišas pinigams. (Red.)

Didesnio! O ko taip jaunutis sužuvo?
Per daugel mylėti jam teko!"
„Bet visgi Rainys, – ėmė Jakštas kalbėti, –
Nepaprastas tipas; poetas jį dėti
Galėtų į dramą nukalę;
Savy užsidaręs, kai kartais prašneks,
Tai tavo atidą kaip segte prisegs;
Jis slepia nepaprastą galią!
Nuo mūsų jis bėga; nemėgsta jaunimo;
Jam, rodosi, rūpi vien mokslas tiktai;
Bet širdį jis turi: tautų atgimimo
Taip niekas negali atjausti karštai!
Kad užvakar man apie slavius kalbėjo,
Žibėjo jam akys ir lūpos drebėjo!"

VII

Pusiaukelį mėnuo per dangų išvarė,
Kad skirstytis ėmė studentai, nutarę
Vienybėje skinti sau kelią,
Pradėti ir šelpti viens kitą kaip broliai,
Ne taip, kaip kad daugelis elgias lig šiolei,
Šiltesnę sugavę vietelę.
Kad Jakštas ir Klimas, pralenkę kitus,
Ant Krokuvos priemiesčio samdė ratus
(Per daug mat namo pasivėlys),
Ant kampo bestovintį Rainį sutiko;
Abudu iš išgąščio rikte suriko;
Tai buvo tik Rainio šešėlis.
Stovėjo išblyškęs kaip marmuras baltas;
Tik prakaitas bėgo per veidą jam šaltas;
Draugų iš pradžios nepažino;
Prašnekinus, rodos, ryšiai jam iširo:
Nes ašaros retos kaip pupos pabiro;
Pabudo ir bėgti mėgino.
Bet Jakštas ir Klimas jau jo nepaleido
Pamatę, kaip dega jam akys iš veido,
Supratę nepaprastą kovą!
Neklausdami skausmo baisaus priežasties
Ir net nežiūrėdami noro paties,
Parvežę paguldė į lovą.
Per ištisą naktį akių neuždaręs,
Nei žodžio į savo draugus neprataręs,
Gulėjo Rainys kaip be žado;
Tik saulei jau tekant, blakstėnai pradėjo
Sulipti, krūtinė ramiau atsilsėjo,
Sapne užmiršimą atrado.

VIII

Jadvyga suprasti negali visai,
Kas stojos su Juozu? Ar kitas jisai?

Ar ji taip mažai jį pažino?
Kaip jis, taip lig šiolei jos nieks neužvylė:
Ją vakar kaip vandeniui jis apipylė
Ir juoktis ant karto mėgino.
Mėgino dar juoktis; paskui susipratęs,
Akis pilnas ašarų joje pamatęs,
Lyg, rodos, pratart ką norėjo;
Bet lūpas puikybė, matyt, surakino,
Ar rasiť jau širdį savy užmarino:
Nei žodžio netaręs, išėjo.
Ar Juozą dar myli, pati nemokėtu
Dabar atsakyť; bet žaizdų iškentėtu,
Ji žino, užmiršť negalės!
Ji žino, galybės jokios neužteks!
Kas trūko širdy, to jau nieks nesumegs,
Ir ji kaip pirmiau nemylės.
Išblyškus per savaitę tankiai raudojo
Nuo tėvo slapčia ir ramumo ieškojo,
Padėjus Šopeną į šalį;
Ieškojo ir rado maldoj išrišimą:
Jos skausmas pavirto į tą nuliūdimą,
Kurs juoktis per ašaras gali.
Paėmus Šopeną iš naujo tada,
Noktiurnų akordus iš lengvo užgavo;
Dabar jie neskrido kaip dvasios skunda,
Tik opią krūtinę kaip sapnas lingavo;
Jie kalbino tylų širdies nuliūdimą;
Kaip balsimu tepė žaizdų atminimą.

IX

Kas stojos su Juozu? Kokia priežastis
Jadvygai neduoda užmigť per naktis?
Tai Goštautas žino geriausia.
O Rainiui susirgus, kaip jo sveikata?
Malonės silpnybė sau nepaprasta
Per tarną ne kartą pats klausė.
Kad dukterį savo ramesnę išvydo,
Iš džiaugsmo jam veidas nušvitęs pražydo:
Vienturtę kaip tėvas mylėjo.
Jis parodai jausmo statyti nemoka,
Tačiau rūpestingos širdies jam ne stoka,
O labas dukters jam rūpėjo.
Kad savo Jadvygą išvydo ramesnę,
Jam tartum žvaigždė užtekėjo šviesesnė,
Širdies atrakindama raktą:
Pats Juozą aplankė, užmiršęs didybę;
O jauno ligonio pamatęs silpnybę,
Net jam pabučiavo į kaktą.
„Tikėjus ne veltui, gerutis vaikine! –
Pradėjo iš reto. – Kad tavo krūtinė

Juk tėvišką maldą atjaus;
Matau, kaip sunku buvo mano maldos
Jaunam paklaudyti; bet pats kitados
Po metų pažvelgsi ramiaus.
Matau tavo širdį kaip krikštolą gryną
Ir vyrišką būdą, kaip matos retai!
Su juo neįbrisi į melo purvyną
Ir, duok Dieve, rasi išlėksi aukštai!
O, ačiū, kad mano maldos paklausei:
Mokėsiu už tai atsilyginti gausiai.“

X

Ant to neatsakė nei žodžio Rainys;
Juk ką apie jį žmonės sau bemanys:
Vis tiek kaip pernykštis jam sniegas!
Ko laimė Jadvygos nuo jo reikalavo,
Jis, vis tai išpildęs, dėl jos paaukavo!..
Dabar... galvą lenkia vien miegas.
Užmigti, užmiršti, nors kiek atsilsėti,
Nors bent valandėlę nejaust, negirdėti,
Net atsikratyti nuo noro!..
Paskui? O, jis žino, kam priekaištus kęsti:
Verčiau idealams gyvatą pašvęsti!
Tik oro plačiau jam, tik oro!..
Čia jam pamažu akyse ėmė temti!
Nuilsus krūtinė dar kartą pasemti
Sau oro plačiau pamėgino.
Užmigo. Tai kartais Jadvyga sapnavos;
Tai slaviai vaidinos, atgimę didžiavos;
Tai Glinskio svajonės masino.
Bet miegas ligonio nebuvo ramus:
Neglostančius, regimai, atminimus
Jaunoji krūtinė beglaudė!
Nes krūpčiojo kartais; įdubę skruostai
Rasojosi prakaitu nepaprastai
Ir degė kaip uogos nuraudę.
„Būk tamsta ramus! – tarė daktaras senas,
Kai Goštautas jo susirūpinęs klausė. –
Nors vyrai tokie taip kaip elksnis kūrenas,
Bet jo organizmas – tvirtainė drūčiausia*.“
„Duok Dieve! – išeidamas Goštautas sakė, –
Kad tik neužgestų kaip deganti žvakė?“

XI

Geresnės kaip laikas gydyklos nerasi:
Kentėjęs ir verkęs laiku apsiprasi;
Palaiminta laiko gydykla!
Kas daugel mylėjo, tas daugel kentėjo,

---

* Tvirtainė drūčiausia – tvirtovė stipriausia. (Red.)

Tas, vyru išaugęs, nelinksta nuo vėjo:
Kančia – tai didvyrių mokykla.
Daug gali pakelti ant savo pečių,
Kas nesveria siekių ir norų plačių
Ant kurčio savimeilės svoro,
Kas laimės neieško kaip tas godulys,
Kuriam vien tikt savo širdies sopulys
Skaudėdamas miegą nuvaro.
Ne savo tik laimės ieškojęs Rainys
Šiandieną ramesnis kaip tas kalinys,
Kursai net prie pančių pripranta;
Aplanko dar retkarčiais jį atminimas;
Bet tai nebe marių audringas bloškimas,
Kurs garlaivius skaldo į krantą
Jam laimė ant žemės, matyt, nežadėta!
Tai norints Jadvyga, taip jo numylėta,
Gal laimę po metų atras.
Tada ir ant jo gal kitaip pažiūrės;
Nejau tada ašaros jai nebyrės,
Kai didžią jo auką supras.
Čia Juozui pačiam nenoroms akyse
Dvi ašari-perlu kaip žvaigždės užšvito;
Ir norints kaip milžinas gynės dvasia,
Žaizdų atminimai jam vienas už kito,
Lig šiol neužmigę, vėl grįžo, kankino,
Ir veltui nuo jų apsiginti mėgino.

XII

Ne tai, kad Rainys savo žingsnio gailėtus:
Juk metė svajojęs sapnus numylėtus
Dėl laimės ir gero Jadvygos!
Bet Goštautą kaipgi geru paminėti?
Kurs savo didybėj jam liepė kentėti,
Kuriam tik „jų mylistos“ lygūs.
Taip vaišino jį aną kartą širdingai;
Bučiavo kaip sūnų; paskui iškalbingai
Kaip tas, kursai myli karštai,
Pradėjo sakyti, jog kaip nebylys
Jis, dukteriai vystant, regėt negalįs,
Juk ją turįs vieną tiktai!
„Jaunystė nežiūri rytojaus dienos;
Širdies, ne galvos ji beklauso senos!“
Tai buvo jo žodžiai tikri.
Bet jis, kaipo tėvas, užmiršti negali
Vienturtei paskirti atsakančią dalį,
Kaip leidžia jam turtai geri.
„Nors širdį ir būdą aš tamstos aukštai, –
Kalbėjo, – statau, bet ir pats juk matai,
Ar leisti už tamstos galiu
Vienturtę, kuriai net didikų netrūks!

Bepyktų ant tėvo, kai karštis atslūgs,
Patekus vargingu keliu.
Kaip tėvas ant tos nesutiksiu skriaudos! –
Ir tartumei priešais baidyklę patikęs,
Net balsą pakėlė: – O ne, niekados
Ant to nesutiksiu“, – rūstingai surikęs;
Bet greit kaip išauklėtas, rimtas žmogus
Saldžiai nusiblaivė, paslėpęs ragus.

XIII

Čia tartumei Juozui kas lūpas užvėrė,
Kaip žmogui, kurį pirmą kartą nutvėrė
Už rankos slapčioj valandoje!
Ko pats gal nedrįso sau prisipažinti
Svajojęs, tai žmonės gerovei apginti
Štai svarsto ant delno iškloję!
Bet Goštautas, kartą prašnekęs, skubėjo
Išberti greičiau, kas seniai jam gulėjo
Kaip slėgiąs akmuo ant širdies:
„Neslėpdamas meilės, – jam tarė, – varai
Jadvygą į kapą, žinodams gerai,
Kad jūsų sapnai – be vilties;
Jei trokšti jos laimės, jei vyras esi,
Duok pats jai suprasti, jog raiščiai visi
Tarp jūsų lyg būtų nebuvę!
Ant karto pasveikus, paskui bus dėkinga,
O Goštautas tamstai išpirš ir turtingą,
Ir rasit gražesnę lietuvę.“
„Be piršlio apseis, – tas atsakė šaltai. –
Bet panai Jadvygai, jei reikia tiktai,
Aš nepasigailėsiu ir mirti!“
Ir nieko nelaukęs... O, tos valandos!
To vakaro jis neužmirš niekados,
Kad širdžiai jos uždavė kirtį!..
Dabar, kai į praeitį vis tai nuslinko,
Sudaužęs jam širdį, kapais palydėjęs,
Kai Lietuvą sau mylimąją aprinko,
Ir garsią, ir brangią didžiais pranokėjais,
Prisiekęs prižadint užmigusią šalį,
Dar visgi Jadvygos užmiršti negali.

XIV

Tačiau jau šiandieną bent ant svetimos
Sterblės nesėdės ir sapnų nerymos
Be tikslo slapčia kaip tada!
Kam vargti, darbuotis, dabar bent jau žino!
Nors meilę tėvynės jis metais augino,
Bet meilė tai buvo kita.
Jį traukė tada garsūs Piastų darbai,
Boleslovo Dnepre sapnavos stulpai,

Sapnams Vernyhoros tikėjo⁵;
Laisvosios respublikos seimų liuosybę*,
Rubežių** nuo marių lig marių platybę
Jam Zigmanto varpas minėjo.
Užkloti kapais milžinai Lietuvos
Jam nieko nesakė! Nelenkė galvos
Prieš juos, jujų vardą sutikęs.
Net gėda priminti, kad savo liežuvio
Seniai nevartoja, tik vardą lietuvio
Per įprotį sau pasilikęs.
Bet laikas ateina, stačiai akyse
Tie patys vardai jau kitokia dvasia
Atliepia į tavo krūtinę!
Tai prašneka kartais apžėlę kapai,
Tai pergalę priešų paskelbę varpai,
Tai kartais žvaigždė vakarinė!
Ir Juozui prašvito. Ką veltui bekęsti,
Rymoju be tikslo, sapnus besvajojus, –
Jis žino, kam verta gyvatą pašvęsti!
Jis jaučia, ką Lietuvai žada rytojus!
Į darbą tada už prabočių kapus!
Jo darbas ir vargas čia bergždžias nebus!

Šeštoji giesmė

I
Palaimintas laikas, kada vēversys,
Į dangų iškilęs, viešai apgarsys
Pavasario auštantį rytą;
Kad vējas, svetys tolimųjų kraštų,
Tirpydamas sniegą, papūs iš pietų
Ir gamtą prikels užmigdytą.
Palaimintas laikas! Ne kartą rytys
Dar rytšaliais galvas žiedams nulankstys,
Bet saulė vis lipa į žiemius,
Vis lipa ir šypsos nudžiugus saulutė;
Nudžiunga ir žmonės, į darbą sukрутę;
Pavasaris lanko pakiemius!
Pavasaris kitas nabašninkus gali
Prikelti, kad bočių užmirusią šalį
Iš amžino miego vadina!
Jo balsą išgirsta kapų pelenai,
Pakyla galingi tada milžinai
Ir ateičiai vieškelį mina!
Palaimintas laikas! Nors priešginiai tingūs,
Gyvatos pabūgę, begarbins laimingus

---

⁵ Vernyhoros pranašystės apie Lenkų karalystės prisikėlimą.

* Liuosybė – laisvė. (Red.)

** Rubežiai – ribos, sienos. (Red.)

Ramumo ir miego sapnus, –
Bet veltui trukdytų gyvavimą jauną:
Jis tvinkčiot kas kartą aiškiau nepaliauna
Ir pamatus griaua senus.
Gražu, kai pavasaris, griaudamas ledą,
Pažadina gamtą skaisčiais spinduliais;
Gražiau, kai didvyriai mylėdami veda
Tėvynę naujais atgimimo keliais!
Palaiminti jūs, atgimimo laikai!
Ir jūs, išrinktieji tėvynės vaikai!

II

Nuvargusi amžiais, palikus be vado,
Netekus sūnų, tu miegojai be žado!
O laikas, kurs griaua ir ardo,
Užmigdęs valdovus, išugdė ilgainiui
Pelėsius ir kerpes ant tavo tvirtainių,
O tau net atsakė ir vardo!
Bet laikas jau keltis! Ir taip paskutinė
Europoj, kaip amžiais anais tau krūtinė
Krikštu apsiplaus atgimimo!
Bet rasit įstojus į vieškelį naują,
Tu vėlei kaip tuokart aukosi net kraują
Kaip motina pasišventimo!
O, laikas jau keltis, šalis Lietuvos;
Gana bus globėjų ant tavo galvos,
Kurie tavo turtais dalinos!
O, laikas ir tau savo žodį ištarti!
Jaučiu, kad išganymas laukiamas arti,
Kursai mūsų bočiams vaidinos!
Kai tau Donelaitis prieš metų dar šimtą
Poemą šešimasčiais apmetė rimtą,
Tu jos kaip per miegą klauseis!
Kad Bohuš, Kraševski ar Narbutas rašė
Ir praeičiai tavo stebėtisi prašė,
Tik žodžiais gėrėjais garsiais.
Paskui Valančiauskas ir Daukantas Simas,
Net pats Baranauskas jei maž betikėjos,
Kad tau užtekėtų kada atgimimas,
Nesmigo ir tau jų nedrąsios idėjos;
Šiandieną kiti užtekėjo laikai:
Į darbą visi eina tavo vaikai.

III

Kas Vilniuje stabo stovylos nematė,
Kurį Muravjovui maskoliai pastatė?
Jis tvirtas: o visgi suirs!
Bet pats Muravjovas pastatė sau kitą,
Tvirtesnį už rausvajį suomių granitą:
Jo vardas per amžius nemirs.

Herostratis garso ieškojo sau tyčia,
Uždegęs Efese Dianos bažnyčią,
O šis ir sapnuot nesapnavo,
Kad, Lietuvai spaudą užgynęs ir raštą,
Sau vardą įgis ir sužadins tą kraštą,
Kursai jau menkai bekvėpavo.
Lietuvi! Jei saulė ant tavo dangaus
Kada užtekės, tu nespjauk ant žmogaus,
Nors tavo netroško jis labo!
Tiktai parašyk: „Kas prieš tiesą kariauna,
Pats rankomis savo sumanymą griauna.“
Tą žodį iškalk ant jo stabo!
Lietuviškos raidės skaudžiai nepatiko
Didvyriui; nemaž jis paleido skatiko,
Kad jos Lietuvos neapšviestų;
Bet vargšės kelius naktimis sau atrado,
Ir, rūpinant Dievui, dėl jų nėra bado
Gyventojams sodžių ir miestų.
Kaip vaisių užgintą po Lietuvą gaudo
Iš Prūsų slapčia atgabentus raštus,
Bet veltui sargyba ant sienos bešaudio:
Jie eina, kaip vėsulas eina platus!
Jie žadina mūsų užmirusią šalį,
Ir niekas jiems kelio užkirsti negali.

IV

Šnipai Lietuvoj veltui uosto ir skraido:
Lietuvis už knygas nukęst nesibaido,
Bet pats neišduos paslapties!
Kas, degdamas meile tėvynės, spaudina
Tas knygas už sienos ir žmonėms dalina:
Tamsios besiklauski nakties!
„Tai darbas studentų! Ar gal kunigų?
Nes reikia ant to juk nemaž pinigų“, –
Taip žmonės savitarpy spėja;
Bet vienas tik Dievas bežino tikrai
Ir rasiť dar Juozo ilgi vakarai,
Ir žvakė – jo darbo budėja.
Kai pirmąkart Glinskiui tos knygos pateko,
Skaisčioj jo širdy naujas balsas prašneko:
„Ir aš, – tarė sau, – juk lietuvis!
Juk brangūs ir man Lietuvos milžinai,
Jos pievų kvėpėjimas, girios, kalnai
Ir Vytauto Didžio liežuvis.“
Nuvykęs tada aplankyti Atkaičių,
Rainienei numirus, paguosti našlaičių,
Lietuviškai ėmė šnekėti.
Mat Jonas vikaras jų buvo bičiulis;
Onytei iš mokslo gan mėgo, tratulis,
Bet lenkiškai apsakinėti.

Tik poniai Juškienei lietuvių darbai
Kaip sodžių srovė nepatiko labai
Ir praminė ją litvomanija:
O senis Kiaulinskis (praminta nedoras),
Kurs valdo du margu, Pariečių bajoras,
Nusprendė, kad tai klopomanija.

V

Keliaujant iš Varšuvos į Vilanovą,
Kurią Marisenkai Sobieskis, mat kovą
Ties Viena laimėjęs, pastatė,
Nebėra jau girių kaip Vazų laikuose,
Kai šaudyt mokinosi tuose miškuose
Karaliai, medžiot neįpratę.
Dabar čia kur ne kur išvysi giraitę,
Kur ieško pavėsio, nuo saulės sukaitę,
Miesčionys per vasaros tvaiką;
Raibajai gegutei kukuojant, nemenkas
Čia mokslo jaunimas dainuodamas renkas,
Praleidęs egzamino laiką.
Štai dvidešimt vyrų pavėsy beržyno,
Susėdę į ratą ant pliko žolyno,
Raštus įsigilinę varto;
Kieno ne visai teišdygo ūsai,
Juos tartum norėtų ištraukti patsai,
Raitydamas kartas nuo karto.
Lietuviškai šneka. Nuo Vilniaus lietuvis
Stebėtus išgirdęs, kad sodžių liežuvis
Svetur net ponaičiams patiko!
O juk Lietuvoj, kur net vokiškai vaiko
Išlavint didžiūnai mokytojus laiko,
Už jį nebeduotų skatiko.
Jau dvidešimts vyrų greta tartum broliai
Susėdo; dar Rainio nebėra lig šiolei;
Jo žvalgos kaip skęstas salos!
Be jo susirinkę ne ką benuveiktų:
Kas dvasią pakeltų, vienybę suteiktų
Be jo sumaningos kalbos?

VI

„Žiopsok bežiopsojęs! Sulauksi jį sveiką! –
Nerimdamas ėmė karščiuotis Smigeika. –
Begaudyk kaip paukštį po girią!“
„Nebūk, susimildamas, pirmas prie maištų!
Be reikalo, – teisino Klimas, – negaištų:
Jam užvakar motina mirė.
Kaip giltinė vaikščioja, vietos negauna;
Nelaimės pribaigs jį bežiūrint dar jauną;
O tau niekad nesiskųs!
Ir, rodos, užgauti skaudžiau neužgausi,

Kaip jį apie kančią jei kuomet užklausi;
Neklauskit šiandieną nei jūs!“
„Ar žinote, vyrai, – atsiliepė Tumas. –
Kuo dieną užbaigsme? Jau skaitė daugumas,
Ką Jakštas sumąstė andai!
Užtrauksme tą giesmę; nes štai Goštautytė
Net gaidą suskubo skambiai sustatyti!..
Ir Rainiui išnyks apmaudai.“
„Kuri Goštautytė? Ar ta geltonplaukė,
Kuriai taip bravisimo publika šaukė
Per koncertą?“ – Jakštas užklausė.
Čia truputį nuraudęs ir glostydams plaukus,
Pridūrė: „Ir ją į ratelį įtraukus,
Mums būtų žvaigždė nemenkiausia!“
„Nereikia geresnės už ją lietuvaitės! –
Atsiliepė Daugirdas, ūsą užraitęs. –
Jau taip kaip ir mūsų jiniai.“
„Tas viską suuostys, – Ažukalnis tarė. –
O vis dėl tėvynės ponaitis tai darė!
Tai ką apie deivę žinai?“

VII

„Žinau irgi paslaptis tų demagogų,
Kurie vien apdriskėlį laiko per žmogų, –
Užpykęs Kaziukas atsakė. –
Jie kęsti neapkenčia aristokrato,
Nes patys po užkampius grūstis paprato
Ir maigyti Magdę vienakę.“
Ažukalnj buvo pagavęs piktumas,
Net akys žaibavo; bet nuvertė Tumas
Tai viską ant juoko laimingai:
„Žiūrėkite, vyrai, ir mano vaikinas,
Į širdį užgautas, kaip milžinas ginas,
Tik tai ne per daug sąmojingai.“
Bet Jakštas, dainų atidaręs skrynelę,
Į žmones paleidęs, norėjo, joms kelią
Kad tikras pravestų artista:
Jas salėse būtų taip miela parodžius!
Ikšiol tedainuojamos buvo po sodžius
Ir platinos per vargonistą.
„Be reikalo, – tarė, – per savo netaiką
Tik tai begaišiname bėgantį laiką!
Kazeli, sakyk iš tiesų!
Tai tą Goštautybę pažįsti gerai?
Ir ji mano giesmę suprato tikrai?
Sustačiusi ją dėl balsų.“
Nors Daugirdas ir taip užgautas skaudžiai
Ažukalnis tartum nuilsę gaidžiai
Žnairiai dar jautojos viens kito;
Tačiau, kai visi ėmė Kazį prašyti

Apie Goštautytę šį tą apsaityti,
Ir tam pykčio ūpas nukrito.

VIII

„Seniai Goštautytę pažinti rengiausi, –
Pradėjo Kazys. – Juk tikrai nemenkiausį
Mums garsą išskelti galėtų:
Daug gal moteriškės! Tokios gi žvaigždės,
Maniau sau, pats vardas daugiau mums padės,
Kaip šimtas kitų kad padėtų.
Ir štai įsitikinus jau lietuvaite;
Ji Rainio brošiūras gėrėdamos skaitė,
Net, rodos, širdelė jai plakė;
Juk buvo ir Jakšto dainų pamėginus;
Bet riešutas – kietas, gerai nepažinus
Grynosios kalbos, kaip man sakė.“
Čia Jakštas nuraudo, kaip rytas užgimęs,
O greitas Smigeika, dar vis nenurimęs,
Vėl ėmė ant vietos nestygti:
„Dabar gana aišku, kur Juozas užtruko:
Artistės, matyt, aplankyti užsuko;
Sakykite, kaip čia nepykti?“
„Ten Juozas nevaikščioja, – Daugirdas tarė.
Ar nėra jie kartais dėl ko susibarę?
Juk lankės pirmiau neretai.
Rods, pereitą žiemą pats Goštautas rašė;
Žinau tai gerai, ir lankyti jo prašė,
Bet tam nei primink apie tai.
Jį šnekinau kartais; nenor nei klausyti,
Kas nors ten turėjo sutikt mūsų vyti!
O ji taip simpatiška matos:
Mokinas lietuviškai; tėvas patsai,
Nors nėra dar tikras lietuvis visai,
Bet jau nuo to vardo nekratos.“

IX

Čia Tumas sušuko: „Antai ir Rainys:
Kapos jį Smigeika kaip margas genys!
Ir verta: reikėjo tiek laukti!
Tačiau: kaip tai paprasta, sau susibarę,
Paskui atsileidę ir viską aptarę,
Atminkime dainą užtraukti.“
„Nepykite, broliai, kad taip užtrukau!
Prašneko Rainys. – Pakeliu apsakau
Jautrių raudonsiūlių padangę;
Tie pėdsakai-giltinės viską išuosta,
Nuo mūsų apaštalių Lietuvą šluostą,
Prigrūdę jais cypę-belangę.
Buvau aplankyti, belaisvių paguosti;
Bet būkim atsargūs; pradėta užuosti

Ir mūsų lietuviškos pėdos;
Štai mano keli jau sužuvo laiškai;
Maskviečiai gi rašo: „Ten šėlsta vilkai!..
Nakčia pasibaldo pelėdos!..“
„Kad jie nesulauktų! Tų kurtų bijoti? –
Sušuko Smigeika. – Nejau užsikloti
Ir sau bemiegoti saldžiai?
Gana tų baidyklių! Jei reikia aukų, –
Aš pirmas! Žiūrėti staugimo vilkų,
Kai gieda antrieji gaidžiai!“
„Be juoko, Smigeika paliks dar šventuoju
Kankintiniu mūsų! – betyčiojos Tumas. –
Ko gero, vyručiai, geruoju-piktuuju
Teks šventąjį garbinti! Tiktai jau ramumas
Pragaiš tarp šventųjų Dangaus karalystėje,
Kaip kartais suyra ir mūsų draugystėje.“

X

Matyti, Rainys nieko kito nelaukė
Iš Tumo burnos, nes pečius tik sutraukė!
O Klimas užklausė tada:
„Tai ką apie mūsų sumanymą rašo
Maskviečiai? Ar vėl teologų neprašo,
Kad šelptų juos savo malda?“
„Juk tiesą pasakius, – Ažukalnis tarė. –
Ką mums kunigai, protą gulti nuvarę!
Jie mūsų tik darbą trukdys!“
Čia Tumas nusijuokė: „Be kunigų?..
Tai šok tu į darbą ir be pinigų,
Kaip tas be pentinų gaidys.“
„Per daug tu, Ažukalni, jau neteisingas!
Atsiliepė Jakštas. – Kas plėšė vargingas
Pirmąsias vagas rašliavos?
Tai Sirvydas, Daukša, Tolkiemių klebonas⁶
Juška, Valančiauskas, Antanas Baronas!
Tai vyrai širdies ir galvos!
O juk ir šiandieną...“ Čia Vincas Darbinčius,
Draugų pramanytas: mislinčių mislinčius,
Nes aušino burną retai:
„Bet kam čia, – prašneko, – tikybos dalykus
Prikaišiot? Ar, sąžinės pančiams išnykus,
Ją rišime patys šitai?“
Tačiau ir kiti atsiliepę balsai
Talkos kunigų nenorėjo visai;
Iš principo jos nenorėdami:
„Laikai nebe tie maloningi užstojo,
Kada kunigėliai už nosies vadžiojo,
Žmonijai šviesos pavydėdami.“

---

⁶ Tolkiemių klebonas – Kristijonas Donelaitis, mirė 1780.

„Gaištis, daugiau nieko! Tik gaudymas vėjo“, –
Nerimti iš naujo Smigeika pradėjo;
Pradėjo žvalgytis ir Klimas.
Bet Juozas tylėjo. Išspaustas ant veido,
Sakytum jam skausmas pratarti neleido,
Ar paveikė nusiminimas.

XI

Ant galo prašneko: „Netoli keliausme,
Jei dešimtį kartų statysme ir griausme
Tą patį, ant vietos bemynę;
Kalbų? E, gana iki sočio kalbų
Ik šiolei turėjom! Šiandieną darbų,
Darbų reikalauja tėvynė!
Ne kartą net apima nusiminimas:
Taip iširas mūsų jėgų sutarimas,
O darbo tebėra pradžia.
Šitai neapykantos tiek milžinų!
Bet maž darbininkų, tėvynės sūnų,
Didvyrių su meile didžia.
Nenorit, kad eitų su mums kunigai?
Bet tie neapykantos šaunūs raugai
Iš gryno šaltinio nebėga:
Jūs norit už sąžinės laisvę kariauti,
O drįstate patys tą jausmą užgauti,
Kurs daugeliui alfa omega.
Esi tu bedieviu – tai tavo dalykas!
Už ką gi berūgsti, kad aš katalikas,
Kurs tavo sapnais negyvena;
Ant galo be Dievo nerasi žmogaus:
Tik vieno Jisai – karalystėj Dangaus,
O kito – po žemę replena.“

XII

Čia Juozas nutilo, supratęs patsai,
Per daugel pasakęs; bet priešų balsai
Nedrįso dabar prieštarauti.
O jog kunigai – įtekmingi vadovai,
Daug gali padėti lietuviškai kovai,
Tai nutarta jų neužgauti.
„Taip pat ir maskviečiai studentai sutiko, –
Kalbėjo Rainys, – nors patiems mums paliko
To laikraščio straipsnius tvarkyti,
Bet talką žadėjo; tik rašo: jums siena
Į Prūsus arčiau; juk reikėsia šiandieną
Į Tilžę slapčia tik rašyti.
Taip pat iš Petrapilio, Kauno, Seinų
Turėsme nemaž darbininkų jaunų;
Tikiuos, nepritrūks ir skatiko;
Sumanymui mūsų netrūks ir gyvatos:

Lietuviško laikraščio garsas, kaip matos,
Visiems žingeidingai patiko."
Smigeika, iš džiaugsmo pašokęs ant vietos,
„Ar matot, – sušuko, – nors sąlygos kietos,
O ką padaryti gali!
Ant laikraščio balso, to aido brangaus,
Trijų milijonų dvasia atsigaus,
Nors mūsų čia tėra keli!"
„Ne ką dar padarėm!" – pasergėjo Tumas;
Tačiau, kai Smigeikai pritaręs daugumas
Pradėjo net rankomis ploti,
Visiems pasirodė: šitai milijonai
Lietuvių sukyla kaip amžių valdonai
Ir rengias į kovą barzdoti.

XIII

O Jakštas, kaip pranašas balsą pakėlęs,
Sušuko: „Lietuviai! nuo šios valandėlės
Mums era kita prasidės!
Tas pirmas lietuviškas laikraštis mūsų,
Kuriam naktimis teks keliauti iš Prūsų,
Tai draugas aušrinės žvaigždės!
Po Lietuvą mūsų – naktis iki šiolei!
Ir lenkai ją migdė, ir slėgė maskoliai;
Bet usnys ilgai nekeros.
Štai laikraštis eina jos dvasią gaivinti;
Jis neša jai rytą; tai kaip pavadinti
Tą pranašą mūsų *aušros*?"
Sužiurę kaip vienas į Rainį draugai
Jo nuomonės laukė; nemąstęs ilgai,
Tas ėmė tik rankomis ploti
Ir tarė: „Štai vardas „Aušros“ netikėtai,
Gal per įkvėpimą ištrūko poetai!
Šaunesnio ne kam beieškoti.
Teeina tada, pasislėpę nakčia,
Tebrekšta tėvynei padange plačia
Tos mūsų Aušros spinduliai!
Gal jos neapkės kas papratęs vėlai
Pramerkti akis, kam šilti patalai;
Bet vargšas ją sveikins meiliai.
Kur gryčios aprūkusios, vargšo duba*, –
Ten mūsų ik šiolei išliko kalba;
Jų mylistos jos užsigynė:
Gal mes nesulauksime tos atmainos,
Tačiau kad išaušus aukštai padienos,
Ir juos prisižadins tėvynė."

XIV

---

* Duba – pirkia, troba. (Red.)

„Tautiečiai! mums pavesta uždavinys
Ir šventas, ir didis! – kas kartą Rainys,
Karščiau užsidegęs, kalbėjo: –
Mums teko pravesti pirmuosius takus;
Sutiksime priešų; bus kelias sunkus;
Be to nieks kovos nelaimėjo.
Bet ką mums ar vargas, ar audros verpetai!
Mes žinom, jog mūsų – ateinančiai metal!
Į darbą! O Dievas padės.
Pavasaris aušta! Jo žingsniai pirmieji –
Palaiminti žingsniai! Laikai tolimieji
To rytmečio mums pavydės.
Į darbą! Į darbą, kam dega krūtinė!
Apleisto dirvono vaga pirmutinė –
Sunkiausia, bet kiek ten sapnų!
Ir mūsų tėvynei, tiek amžių vaitojus,
Ar žinom, ką auštantis žada rytojus?..
Tik reikia darbų, milžinų.
Smigeika! buvai apsukrus visados:
Tarp sąlygų mūsų sunkios valandos
Tau Tilžėje „Aušrą“ tvarkyti!
Ažukalnis klausimą kels darbininkų!
Mums Daugirdas, Tumas suras šalininkų
Po aukštdvarius – gražiąją lytį.
Kas būsime talentą savo užkasę, –
Tu, Jakštai, pakelsi tam miegtančią dvasią!
Tau slaviai giesmės tepavydžia!
Lietuvių istoriją paėmė Klimas
Ištirti: tai aukštas, gražus pašaukimas:
Parodys mums praeitį didžią.
Daugiau mokslo vyrų! Galingas jų žodis,
Ką gal Lietuva, svetimtaučiams parodys,
Jos vardą aukštai užrašys! I mokslą!
Į mokslą su norais giliais!
Jis vardą lietuvių apdengs spinduliais!
Jis mūsų didvyrių lopšys.
I mokslą! Į darbą kiekvienas, ką gali:
Iš miego prikelsime mylimą šalį!
Tekaukia sau veltui šiaurys!“
Čia Juozas nutilo, beržai tik šlamėjo;
Tylėjo visi, bet kai Tumas pradėjo,
Šitaip uždainavo būrys:

*Jau slaviai sukilo. Nuo Juodmario krašto
Pavasaris eina Karpatų kalnais.
Po Lietuvą – žiema. Nei žodžio, nei rašto
Neleidžia erelis, suspaudęs sparnais.
Petys gi į petį, na, vyrai, kas gali,
Sustoję į darbą už mylimą šalį,
Prikelkime Lietuvą mūsų!*

*O laikas jau, laikas iš miego pakilti;
Štai penketas amžių – naktis be aušros!
Gana aimanavus! Prižadinkim viltį
Ir stokim į darbą, nelaukę giedros!
Petys gi į petį ir t. t.*

*Kas tiki į Dievo Apveizdą galingą,
Tas baimės vaikų nepažįsta silpnos!
Mums teko per amžius dalis nelaiminga,
Bet niekas nežino rytojaus dienos.
Petys gi į petį ir t. t.*

*Aplinkui jau žydi visur atgimimas;
Išpančiotos tautos gyvuoja plačiai;
Ir Lietuvai lemtas ne kitas likimas,
Ir Lietuvai laisvės nušvis rytmečiai.
Petys gi į petį ir t. t.*

*Prikelkim darbais Gedimino tėvynę!
Priminkime Vytauto Didžio ribas!
Prižadinkim kalbą, ką proseniai gynė,
Ir vardą, kurs vietą Europoj atras!
Petys gi į petį ir t. t.*

*Gražu už tėvynę pavargti, kentėti;
Palaimintas darbas šalies prigimtos;
Laimingas, kurs, pradedant aušrai tekėti,
Su broliais į darbą kaip milžinas stos!
Petys gi į petį ir t. t.*

*O tu, kurs lietuvio tik vardą nešioji,
O dvasią užspaustum tėvynės jaunos...
Tegul ir tave ateitis tolimoji
Minėja... kaip išgamą mūsų dienos!
Petys gi į petį, na, vyrai, kas gali,
Sustokim į darbą už mylimą šalį!
Prikelkime Lietuvą mūsų!*

Septintoji giesmė

I
Ir kas do naktis! Dega žvaigždės aukštai,
Bemirkčioja tartum akutės;
Iš užgirio pilnas mėnulis antai
Įspindo į langą grinčutės.
Šarmotas rytys nebeblaško sniegu,
Tik, kvapą užimdamas, spaudžia
Ar pirštais gudriais ant grinčutės langų

Žvaigždelėmis verpalą audžia.
O taip neseniai vertė pusnį žiemys
Ir kaukė kaip liūtas užklydęs;
Iš girios pagriždams, kraupus įnamys
Žegnojos, jo rūstį išvydęs.
Bet priešais – rytys, ir žiemys atsargus,
Giliai įsikasęs į sniegą,
Per sieksnį į žemę suleido nagus
Ir tartum lokys sau bemiega.
Gražumas dangaus! Tarp žvaigždžių įsikirtę
Septyni antai Šienpjūviai!
Aukščiau dar šviesiau – Grigo Ratai apvirę
Ant kelio, išgrįsto blaiviai.
O kelias žvaigždžių milijonais nušviestas:
Kur žiūri, vis žydros akelės;
Kaip juosta per apvalų dangų ištiestas –
Tai Paukščių vadinamas Kelias.
Aplinkui nei balso! Tiktai vargdieniai –
Bekyšo iš pusnių eglytės;
Tik kartais nuo beržo šarmos garbiniai
Nukrinta kaip lapas nuvytęs.
Tik pusnys aplinkui ir žvilga, ir spindi;
Tik spengia kas kartą skaudžiau...
Girdėtis!.. Iš tolo lyg skambalas dindi
Ir, rodos, kas kartą arčiau.

II

Pas Jušką nemaža svečių susirinko:
Aplinkiniai, gentys, draugai;
Tiktai Bilazaras atvykt nepaslinko:
Užpykęs mat rūgsta ilgai.
Juškienei pačiai lyg kas būtų įgnybęs,
Nešviečia saulutė iš veido;
Ir Vandai reikėjo nemaž atkaklybės,
Lig motina jai nusileido.
Bet Vanda pasakė: už to, ne už kito
Ji nor ištekėt... ir išters!
Ir veltui Juškienė į nuomarį krito:
Neperlaužė ginčo dukters.
Ant galo, juk Vandai tekėti ir laikas;
Ne ko jau per daug belėbauti.
Mankauskis? Bet tas prasiskolino paikas!
Šunims vien tik šėką bepjauti!
O čia inžinierių, ir dargi turtingą,
Pasisekė Vandai užburti.
Tik ta pavardė!.. pavardė nelaiminga!
Ar antrą jai „s“ ne pridurti?⁷
Taip mąstė Juškienė. Juška ir patsai

---

⁷ Pavyzdžiui, kai kas savo pavardę rašydavo: „Usass“, kad bent tuo būdu paslėptų savo lietuviystę.

Gal žento norėjo sau kito,
Bet metai, kaip Rainio negirdžias visai,
Tarytum į vandenį krito.
Galop rasit Juozu ne ko ir tikėtis:
Pats užpernai Vandai juk piršo
Karštai inžinierių; kaip matos, mylėtis
Nemoka patsai ar užmiršo.
O Vanda ar draugą jaunųjų dienų
Užmiršo taip pat? Ar nuduoda?
Sau čiauški ir skraido tarp meilės tarnų
Lyg kregždė, užmačiusi uodą.
Rods, Dievas, neskriausdamas veido skaistumo.
Sutvėrė jai kūną! Bet skolos karščiausia
Malonę atšaldo; o kraičio didumo
Tik Tumas iš aukšto neklausė.
Šiandieną, kaip sutarta susižieduojant,
Žadėjo nuo Volgos atvykti;
Bet veltui belaukia svečiai atvažiuojant,
O Vanda net pradeda pykti.

III

Kur Tumas? Pas kunigą Glinskį sugaišo.
Nekaip per pusnis ir išbris!
O čia dargana su žeme dangų maišo:
Net žengti baisu pro duris.
Sutemo visai, kai pailsęs ant galo
Žiemys apsimalšė nedoras;
Rytys atsisuko; iš sykio atšalo,
Ir ėmė blaivyti oras.
Pro varpnyčią išplaukė mėnuo raudonas,
Šešėlį nutiesdamas ilgą;
Pražiuro žvaigždžių ant dangaus milijonas;
Tiek pat jų nuo pusnių sužvilga.
Ramumas mirties! Užpustyti laukai –
Lyg baltos sustingusios jūrės!
Nei kelio, nei ženklo! Tik dunkso miškai,
Ir šviečia dangus tik sužiuręs.
Gerai, kam apylinkė ne svetima,
Kas medį kiekvieną pažįsta!
O ne, tai verčiau tau namų šiluma,
Nes tas tik iš kelio neklysta.
Seniai jau žiemos nevažiavęs keliais,
Beskubinas Tumas greičiau
Pas Jušką; bet Glinskis jo vieno neleis,
Pats kelią išvedęs arčiau.
Abudu šnekučiai, tik užpernai metą
Pas Rainį arčiau pasižinę,
Bet porą tikrai besutiktumei retą
Taip bendrą ir taip sutartinę.
Tiek turi šnekos nesimatę ilgai!

Tiek klausimų! Tiek atmainų!
Rods, kalbos nelinksmos: dejonės, vargai
Jiems veržias iš lūpų jaunų.
O Glinskis, ne kartą visai nusiminęs,
Tik mosteli ranka ir tyli;
Tai skundžiasi vélei, skriaudos begalinės
Atmindamas sopantį gylį.

IV

Gyvatos pradėdami rytmetį šviesų,
Tiek daug padarysią tikėjos!..
Bet žmonės jų siekį ir aukštą, ir tiesų
Sulankstė kaip siūlą verpėjos.
Sumanymai gražūs be vaisiaus paliko,
Sutikdami ginčą tiktai.
Išjuokdami žmonės juos priešais sutiko,
Perskrodę krūtinę šaltai.
Tikėjos prikelti kapus Gedimino
Ir kalbą senovės gadynės;
Užtai litvomanais visi išvadino
Ir net piktadėjais tėvynės.
Kur jujų draugai, tiek iš ryto žadėję?
Ar skursta, paskendę varguos,
Ar linksminas, puotų stiklus pamylėję,
Ar Šąla Sibiro snieguos!
Jaunuomenė mūsų, gražiausia viltis,
Maskolių mokyklose žūva;
Nes mokslo šventyklose niurkso naktis,
Kurioje ji doriškai pūva.
Po visą Europą visur atgimimas,
Tiktai Lietuva – nelaiminga!
Maskolių nežmoniškas užsikirtimas
Suvaržė ją pančiais vargingą.
Ją žudo liga, o gydyklos užgintos:
Nuodus vien tegalima gerti!
Švenčiausios ir teisės, ir tiesos pamintos,
Vien leista žaizdas jai atverti.
Užginta jai prosenių šventas liežuvis;
Jai uždrausta mokslas ir raštas;
Net motinos vardą užmiršo lietuvis,
Ir jam Lietuva – ne jo kraštas!..
Iš vargo jis bėga į svetimą šalį
Ir plaukia Atlanto marias;
Ne auksas jį traukia: mylėti jis gali
Tik savo žaliąsias girias.
Kaip Burba pabėgo, ir Kaupas, ir Šliūpas,
Milukas... ir daugel kitų!
Varguoliai ir ten nebe vygėse* supas,

---

* Vygė – lopšys. (Red.)

Ilgėdamos savo kraštų.

V

Nors Tumas, mąstyti šaltesniai papratęs,
Ne taip nusiminęs žiūrėjo;
Tačiau abrusitelių margos gyvatės
Lig soties ir jam įkyrėjo.
„Šitai devynioliktas amžius ryto
Kvailiai savo galą užrauks,
O tiek barbarizmo! Ir, broli, ant to
Europoj nei šuo neužkauks.
Kada geresnių ar sulauksme laikų?
Tikėkis!.. Tikėtis belieka!
O kiekgi per tai žūva mūsų jėgų!
Kiek talentų eina per nieką!
Paimkime Rainį! Tikrai be pavydo
Jam Viešpats ir proto, ir būdo
Gausiai nepaskundė; vos jėgos pražydo,
Žandarai į šiaurę išgrūdo.
Visiems jis atsakantį žodį atrado;
Pažadint mokėjo... ir rišo!
Šiandieną būrelis, palikęs be vado,
Kaip žydų bitelės sumišo.
Gal Jakštas ir Klimas, giliai įsikasę
Į savo raštus, ką ir veikia;
Bet žodžio reik gyvo, kurs pakelia dvasią!
Vienybės ir ryšio mums reikia!
Nustoję bešvitus ir mūsų „Aušra“:
Ją kitos dabar pravardžiuoja,
Maitinasi ginčais... nelaimė tikra!
Ir mėnesį, du tegyvuoja!
Nelinksma šiandieną man susižiedavimas
Išpuolė iš Dievo rankutės,
Ir Rainio man rūpi daugiau paliuosavimas*
Kaip Vandos viliokės akutės.“

VI

Čia Glinskis, staigiai atsisukęs į Tumą,
„Nejau atsirastų? – paklausė, –
Kas jį paliuosuot išgalvos galimumą?
Žandarą papirkti – sunkiausia.“
„Neminkštas tai riešutas, – Tumas atsakė.
Daug, žinoma, auksas padaro;
Maskoliai jį mėgsta, taip jau kaip baltakę!..
Bet jais neprigausi žandaro.
Čionai ne iš pažemio klebinti reiktų:
Visų neužbursi šunų,
Čia vien pažintis gal šį tą tepaveiktų,

---

* Paliuosavimas – išlaisvinimas. (Red.)

Bet reikia pečių nesilpnų.“
„Ar Goštautas kartais sušelpit negalėtų? –
Atsiliepė kunigas Jonas. –
Tik tai abejoju, ar pats panorėtų:
Didus tai ir atbulas ponas.
Bet visgi pas jį parašysiu ryto:
Daug darė jis man kitados;
Tik klebint už Rainį... o ne, jis ant to,
Žinau, nesutiks niekados.“
„Sakai: nesutiks?“ – klausė Tumas keistai,
Akis žingeidžiai atidaręs;
Bet Glinskis tylėjo, galvodams tik tai,
Ar bus ne per daug išsitaręs?
Ir kaipgi nustebo, kai Tumas, pažvelgęs
Į tekantį priešais Sietyną,
Jam tarė: „Petrapilin Goštautas rengias
Ir klebint už Rainį ketina.“
„Ar galimas daiktas? – akis išsproginęs,
Tasai lyg iš miego suriko. –
Pats Goštautas Rainį užtarti ketinęs?
Sakyk, kaip tatai atsitiko?“

VII

„Važiuojant čionai, – ėmė Tumas sakyti, –
Nekaip buvo Vilnių aplenkti:
Reikėjo pažįstamus ten aplankyti
Ir savo žvalgoms prisirengti.
O argi lietuvis, kurs praeitį myli,
Aplankęs buveinę Gedmino,
Nebėgs parymot prieš tą griūvančią pilį,
Kuri mūsų tėvus augino?
Tie brangūs griuvėsiai senovės galybės
Nuo kalno tarytumei sako:
Ir mūsų dienų apginkluotos didybės –
Lig laikui ant amžino tako!..
Man ten berymojant, štai Goštautai dviejų
Praslinko į artimą kiemą;
Tai buvo Jadvyga su broliu Motieju,
Mat Vilnių gyvena per žiemą,
Prašnekint baudžiaus, nes manęs nepažino;
Bet, rodos, kas gerklę užkišo.
Paskui užėjau. Prie pietų pasodino;
Tačiau mums šneka nesirišo.
Tarp jujų pačių lyg kas ryšį sutraukė;
Motiejus juokuoti mėgino,
Bet veltui; o tėvas kad sprukčiau lyg laukė;
Jadvygą lyg kas užmarino.“
„Jadvygos gyvenimas, – Glinskis prašneko, –
Nelengvas! Jau ką besakyti!
Kiek ašarų vargšei išvarvinti teko,

Ant jaučio odos tik rašyti!
Bet visas likimo tragizmas tame,
Kad tėvas jos labo širdingai
Norėtų, o savo puikybės name
Nemato, skriaudžiąs nelaimingą.“

VIII

„Klausyk gi, kas bus, mano mielas globėjau!
Vėl ėmė bepasakot Tumas. –
Kada apie Rainį šnekėti pradėjau,
Sužiuro visų neramumas.
O Goštautas taip paveizėjo keistai,
Kad man net širdužė atšalo;
Kaip dvasios išganymo laukiau tiktai
Pietų užsitęsusio galo.
Tada tik gyvesnį mačiau pritarimą,
Net Goštautas senis prabilo,
Kada apie mūsų tautos atgimimą
Šneka netikėtai pakilo.
Pasibaigė pietūs. Nelaukęs kavos,
Jau štai atsisveikint rengiausi,
Nustūmęs nuo savo pečių ir galvos
Lyg Šatrijos kalną sunkiausiai.
Jadvyga išėjo. Motiejus prašneko
Tada jau kitonišku tonu.
„Girdėjome, – tarė, – kad Juozas pateko
Naguosna nuožmių nevidonų.
Nenorim Jadvygai minėt apie tai:
Tur širdį per daug gailęstingą!
Bet kas iš tiesų gal žiūrėti šaltai
Į skriaudą, taip mums pragaištingą?
Kuo buvo mums Juozas, dabar tik supratome:
Tai siela visos Lietuvos!
Dabar jo nustoję, su gailėsčiu matome
Nustoję tarytum galvos.
Mums dangų ir žemę pajudinti reikia,
Kad jį „coûte que coûte“⁸ išliuosuoti.
Čia nieko tėtūšis ir aš nepaveikę,
Petrapilin žadam važiuoti.“

IX

Čia Tumas nutilęs ant karto užklausė:
„O ten bene Juškos langai
Taip žiba? Ir tarpdury mano mieliausia
Su žiedu belaukia ilgai.“
Bet, matomai, Glinskiui kas kitas rūpėjo:
Užklaustas negreit teprašneko,
Tik tai į Atkaičių grinčaitę žiūrėjo,

---

⁸ Kad jį kaip benors išliuosuoti.

Kur tankiai užgaišti jam teko.
Lauryno langai tik nuo mėnesio švietė;
Nieks naujo nelaukė ten meto;
Tik rudkis ir margis, greta susirietę,
Į mėnesį vampšė iš reto.
„Jau ko man užvis, – Glinskis po valandos
Atsiliepė tartum plonai, –
Tai gaila Onytės! Nieks Juozo skriaudos
Giliau neatjaus kaip jinai.
Rainiai apie brolių dar nieko nežino;
O man neišteko drąsos,
Nors lūpos ne kartą ištartį mėgino,
Visos jiems pranešti tiesos.
Laurynas, žinau, ne per daug nusimins:
Beskursme, sakys, susitraukę;
Bet vargšę Onytę ar kas nuramins?
Ir kas ateity ją belaukia?
Be Juozo nekoks jai gyvenimas bus:
Tik jis buvo jos parama!
Plačiai apsiskaičius, toks protas gabus –
Saviesiems jinai svetima,
O širdį tur aukso: tas džiaugtų tikrai,
Kam meilės sapnams ji pritartų;
Juk kalbant tarp mūsų, broliuk, atvirai,
Už Vandą vertesnė daug kartų.“
Bet Tumas tiktai atsiduso giliai:
Ar tai apie Vandą sapnavo?
Ar joguei per vėlu: nes bėgę arkliai
Po Juškos langais pavažiavo.

X

Juškienei net smagenis gėda paėdė
Ir debesys veidą aptraukė:
Suprašė svečius, kaip lėlė pasirėdė,
O žento sulaukt nesulaukia,
Nejaugi užviltų? Tik to dar betruksta,
Gyvatos priskubint jai galą!
Sau vietos nerasdama vaikščioja, rūgsta,
O čia sėst jau laikas į stalą.
Svečiai ar nemato, ką kenčia Juškienė,
Ar maž sau į galvą tai deda,
Užmiršo net saldžią marčios vakarienę,
Nes karštą polemiką veda.
Lietuviškas klausimas tarp bajorijos
Šiandieną – opus skaudulys:
Ne vienas kaip žaizdą užgauti jį bijos,
O jis, kur nebuves, išlįs.
Šitai ir dabar, net jiems akys sužibo,
Vieni kaip geniai į Mašiotą,
Kiti gi į Bytautą jauną sukibo

Už jų litvomanišką protą.
Stripeika net rėkia: „Tai darbas maskolių!
Už sienos tai jų pinigai
Net laikraščius leidžia! O kerštą tarp brolių
Sukėlė jauni kunigai!“
„Gyvenome amžiais su lenkais kaip broliai,
Jie savo kultūrą mums davė, –
Kalbėjo Sągaila. – Be jos gal ik šiolei
Dar būtume apsamanavę.
Šiandieną, užmiršę tėvų palikimą,
Mus perskirti žada vaikai,
Penkių iš istorijos amžių veikimą
Norėtų išbraukti paikai.“
„Norėtų išbraukti! – Žvirblinskis kvatojos. –
Nuo lenkų mus perskirti žada!..
Juokai, daugiau nieko! Apskretusios kojos
Greičiau pabučiuotų sau padą!
Su lenkais iš vieno mes liejome kraują
Už bendrą tą pačią tėvynę;
Jie mus į vainiką kultūriškai naują
Apšvietę kaip broliai įpynė.
Su jais giminiavomės; gentiškas būvis
Mus sumezgė ryšiu taip tvirtu,
Kad šiandien tarp mūsų kas lenkas, lietuvis,
Saliamonas pats nebatskirtų.“
O drūtas Strumila, kurs valdo Bezdanus,
Raitydamas ūsus geltonus,
Iš aukšto nusprendė: „Sun gente lithuanus,
Tačiau natione polonus.“

XI

Matyt, privadžiojimai ėjo ant vėjo,
Nes Bytautas šaipės stačiai,
O jogei liežuvį kaip ylą turėjo
Ir gnybti mokėjo skaudžiai,
Jau hermafroditams užkirsti ketino
(Taip puslenkius jis pravardžiavo),
Bet Tumas polemiką jiems sugaišino,
Nes štai po langais pavažiavo.
Nuduodama, skambalo būk negirdėjus,
Ir ginčų nelaukdama galo,
Juškienė paprašė svečius-geradėjus
Užkąsti prie auštančio stalo.
Tik vienas Juška, nesistiepdamas ponu,
Išbėgo žentelį sutikti.
Dievuliau! tačiau kaip jam būtų malonu
Šioj valandoj apsirikti!
Kaip būtų malonu ką kita prispausti
Prie tėviškos savo krūtinės!
Ir apsikabinus, bučiuojant beklausti,

Ar grįžta, jau meilę pažinęs?
Ar jau kunigystės sapnai išgaravo,
Kai tiek tarp žmonių pagyventa?
Ar senas Juška neakylai sapnavo,
Sau rimtą išlavinsiąs žentą?..
Bet veltui, poneli gerasis, svajoji!
Tu Juozo į žentus nelauk!
O Tumui greičiau tu, Juškyte gražioji,
Žiedelį ant piršto užmauk!

XII

Visoj Lietuvoj ne tik žodis ir raštas, –
Lietuviškas vardas užginta:
O Vytauto žemė lyg Rusijos kraštas
Šiaurės vakarų pavadinta!
Tik Vilniuje rūmai, kur lavinas popai
Ir Lietuvą rusint mokinas,
Užtai, kad lietuviams kenksmingi dvejojai,
Lietuvių sodyba⁹ vadinasi.
Petrapily pučias kairėje Nevos
Kiti dar lietuviški rūmai¹⁰,
Taip skelbias dėl to, kad sūnums Lietuvos
Iš tolo jau kartūs jų dūmai.
Lietuvių kalėjimas! Vargšas ne vienas
Čia nyko už brangią tėvynę;
Ilgėjimo ašaros laistė tas sienas,
Pelėsiais drėgnumas išpynė!..
Jau metai, kaip durys čionai geležinės
Prieš Rainį sunkiai užsivėrė,
O saugėla, kritus jaunam ant krūtinės,
Sveikatą ir kraują išgėrė.
Nors kūnas nustelbo, bet dvasios negali
Supančioti keturios sienos:
Ji grįžta kas dieną į mylimą šalį;
Jai laisvės sapnuojasi dienos;
Ji lanko ilgėdamos Nemuno krantą,
Atmindama savo jaunystę;
Jai rodos: šiandieną geriau ji supranta
Svajotą tada kunigystę.
O, kaipgi norėtų su kunigu Jonu
Dabar kaip tada pašnekėti!
Jam žodį, be abejo, duotų malonų
Jau kryžkeliais neklaidinėti.
Rods, tankiai, pabudęs iš miego, Rainys
Viliokį regėjimą mato,
Bet žodžio mainyti daugiau nemainys –
Per daugel su juo apsiprato.

---

⁹ Litovskaja seminarija.

¹⁰ Litovski zamok.

XIII

Ir kas do naktis! Dega žvaigždės aukštai;
Į dangų viliodamos kviečia;
Riedėdamas pilnas mėnulis antai
Isakijo¹¹ bokštą nušviečia.
Vidurnakčio dvyliktą muša iš reto
Bonė Petropaulo nušvitus
Ir, skelbdama pradžią užgimusio meto,
Atliepia į cerkvių granitus.
Kelintą jau kartą pabunda Rainys:
Tas pats vis regėjimas matos!
Jadvygos dvasia? Ir budrus kalinys
Nuo mielo pagundymo kratos.
Skaudžiai pasirėmęs į pogalvę kietą,
Lyg buvo pradėjęs sapnuoti,
Tačiau kad atsiminė atbulą svieta,
Taip pusbalsiu ėmė dainuoti:

*Ir vėl, kaip viliokia pagundos dvasia
Suvargusios mano kelionės,
Tu stoji kas valandą man akyse;
Vilioji kaip jaunos svajonės.*

*Nejaugi, mieliausia, ikšiol negana
Tau mano žaizdų atkartoti?
Ar širdžia manai pasidžiaugt kruvina,
Kankintoja mano nesoti?*

*Ar atilsio jau neatras niekad
Suvargusi mano krūtinė?
Ar vien atsimuš balsas mano maldos
Į sieną šaltai akmeninę?*

*Aukščiausi! Tu vienas našlaitį matai,
Kurio nebepriglaudė žmonės;
O atilsio, atilsio vieno tiktai
Prašau kaip didžiausios malonės!*

*Gana nuo žmonių betikėtis širdies:
Juk žemė – pakalnė dejonių!
Tik vien beprotys sausą ranką išties
Sugauti šešėlių svajonių!*

*Daug žada nuo anksto žmogaus gyvata,
Krūtinę viliodama jauną;
Bet štai su svajonėmis eina greta
Ir skausmas, ir viltį apgauna!*

---

¹¹ Didžiausia ir gražiausia Petrapily cerkvė.

*Tu vienas, Aukščiausi, keleivio žmogaus
Pavargusią širdį atjausi
Ir, atilsio nepavydėdams brangaus,
Kaip sūnų ant galo priglausi.*

Aštuntoji giesmė

I

Jau mažai Lietuvoj tų beliko senelių,
Pas kuriuos dar mažučiai, sutūpę ant kelių,
Beklausydavom pasakų, ausis atvėrę,
Kaip už turką prancūzas ir anglas užtarę
Prieš maskolį sukėlė smarkiausiąją karę*
Ir jam ties Sevastopoliu kailį išpėrė.
Mums beaugant į metą, galybė Maskvos
Irgi augo! ir pančius vaikams Lietuvos
Kalė išsivyravus kaskart baisesnius;
O prancūzas, anuomet gynėjas liuosybės,
Ranką laižė dar autokratų galybės
Ir jiems pinigų skolino paskutinius.
Aleksandro¹² galybę beskelbė Europa
Ir, tarytum pavirtus į paklusną popą,
Jo malonėje savo išganymą matė.
Patį Bismarką griaužė kaimyno galybė;
Bet ir šis slapčia kartais draugui įgnybė;
Vien bulgarų Stambolovas keterį statė.
Ant Dubysos nutilo tada dainininkės;
Nebedrįso senelis, į žemę sulinkęs,
Prieš maskolius nei žodžio išstarti aštraus;
Tik kad Kražių bažnyčią kazokai uždarė,
Senis Glinskis sukruvintas keikdamas tarė:
„Ar nors kartą velniai tų žalčių neberaus?“

II

Bet šitai iš rytų audrą atnešė vėjas.
Ir maskolis, ik šiolei kaip vergas kentėjęs,
Prasimanė aiškiau ant valdžios pasiskųsti:
Nes štai paskalos baisios kaip debesys slinko:
Būk visoj Maskolijoje kariuomenę rinko
Ir ją ėmė į tolimą Aziją grūsti.
Sako, caras, seniai ant japonų rūstingas,
Prieš mikado ilgai raitė kumštes galingas
Ir ant galo, palaiminęs šimtą pulkų,
Chrizantemų tėvynę užpulti paleido;
Generolams net saulė spindėjo iš veido:
Prisilupsią tikėjos nemaž pinigų.
Ne vienam gi iš jų, knutą** sau už aulų

---

* Karė – karas. (Red.)

¹² Aleksandras III – maskolių caras.

Užsikišus, įvest ant mikados salų
Savo cerkvę ir savo kultūrą svajojos:
Bet po Rusiją visą, nuo Volgos ir Dono
Lig Sibiro sniegų ir Kitajaus geltono,
Nuo to karo valstiečiai suvargę žegnojos.
Koks gi buvo Europos tačiau nustebimas,
Kada Mukdenas, Šachė, ant galo Cusimas¹³
Ant maskolių galvos kaip perkūnas užgriovė,
O po Rusiją visą, nuo Volgos ir Dono
Lig Sibiro sniegų ir Kitajaus geltono
Biurokratų klausyti piliečiai paliovė.

III

Nuo Ivano Baisaus biurokratų ragai,
Amžiais augę didyn, pasiduoti ilgai
Revoliucijos vėsuliu, rods, nenorėjo:
Daugel kraujo nekalto į žemę sumirko;
Daug be mokslo jaunuomenės žuvo, ištvirko;
Daugel turtų ir rūmų ugnį supleškėjo.
Visgi galo gale sunkūs pančiai nukrito
Nuo valstiečio pečių, o kad laisvė prašvito,
Suvažiavę į Vilnių vaikai Lietuvos
Prakalbėjo drąsiau. Jau lyg vaisiaus užginto
Nebeslėpė kaip užpernai žodžio spausdinto;
Raudonsiūliai-žandarai negriaužė galvos.
O kai sušaukė Rusija pirmąją dūmą,
Atkeliavo tada į Tauridišką rūmą
Ir nuo Kauno, Seinų, nuo Švenčionių atstovai;
Tai ne Montvilas, Karpis, po kojų pamynę
Dėl kultūros kitos savo bočių tėvynę, –
Tai jaunos Lietuvos šaunūs vadovai.
O kai tie autonomijos pareikalavo,
Lenkomanai, kurie apie tai nė sapnavo,
Vien tik šaipės, susėdę prie kupino stalo;
Bet Europa visa mūsų prijautė kovai,
O kai pritarė jai net maskolių atstovai,
Praregėjo tada ir didžiūnai ant galo.

IV

„Kaip lietuvių darželyje auga lelijos, –
Tarė Jakštas į Klimą, – taip mūsų draugijos
Auga Vilniuje naujos kas dieną ir žydžia;
Ten kur vienas negali, ten veikia trise;
Auga, brenda pabudus lietuvių dvasia
Ir lenkystės dienas į kapus jau nulydžia.“
„Toks visų ir visur juk tautų atgimimas;
Ta pati jo istorija! – pritarė Klimas. –
Rūbas svetimas dera ir šildo lig laiko.

** Knutas – botagas, rimbas. (Red.)

¹³ Per karą su japonais tose ypač vietose maskolių kariuomenė buvo baisiai sumušta.

Bet, man rodos, per daug tų prieš lenkus raugų:
Juk prireiks gal istoriškų mūsų draugų,
Atsisėdus kada ir ant savojo kraiko.“
Čia jau Klimas, įsėdęs į savo vežimą,
Ėmė skrist apie aukštą tėvų palikimą,
Apie Liublino uniją, Žalgirio kovą.
(Klimas idealista, matyti, ir mirs;
Nors retai kas istoriją taip beištirs:
Patys priešai jį gerbia kaip gilų žinovą.)
„Nieks juk ginčyt neginčys, – užmegzdamas tarė,
Kad ir skriaudą ne vieną mums lenkai padarė;
Bet vienybė su jais „Drang nach Ost“ sugaišino“,
Jaktas, būdavo, Klimui užginčys karščiau;
Bet jam noris į Kanklių draugiją greičiau:
Ten jo himną rytojui mėginti ketino.

V

Jau į Kanklių draugiją nemaž susirinko;
Tik dar nėra rimtaus Lietuvos darbininko:
Kompozitoriaus nėra: gražios Goštautaitės!
Ne vienai ji draugijai, rods, pirmininkauja:
Jų šelpimui nelaiko sugniaužusi saują;
Po jos priežiūra mokos lietuviškos-našlaitės.
Tartum angelas-sargas ji viską prižiūri;
Kartais klausi, iš kur tiek energijos turi,
Tiek pakėlus ant savo pečių ir galvos!
„Bet šiandieną pradėsme, – kalbėjo Naujalis, –
Gal be jos; nes vargiai beišleis ją tėvelis,
Tiek sulaukęs svečių iš visos Lietuvos.“
Ir pakėlę batutą, dar truputį palaukė;
O kad mostelė juo, dainininkai užtraukė
Jakšto himną taip šauną, net augo dvasia!
Rodės, Vytauto Didžio užburtas šešėlis
Prakalbėjo patsai, iš kapų prisikėlęs;
Jakštui ašaros ėmė žibėti akyse.
„Kad tik Dievas ryto neužtemtų padangę! –
Malonėjo visi. – Ir tą iškilmę brangią
Mums nušviestų skaisčiai! Tiek ji metų garsinos!
Tiek atvyko svečių! Net latvių, baltgudžių!..
Norint gal ne per daug tų galiūnų didžių,
Kurie šventė stovylą didžios Katerinos.“¹⁴

VI

Ir pas Goštautą susirinkimas nemenkas:
Ne tiktai komitetas šį vakarą renkas,
Savo darbą užbaigęs, suvesti galus:
Ir kitų susirinko nemaža svečių:
Įvairiausios spalvos deputatų pačių

¹⁴ 1904 m rugsėjo 11 Vilniuje atidengta carienės Katerinos Didžiosios stovyla; kai kurie mūsų sulenkėję dvarponiai nesidrovėjo irgi dalyvauti toje iškilmėje.

Suprašytas būrelis gana apvalus.
Tiek žmonių gal nei kartą, kaip stovi, nematęs,
Lyg užburtas tiek metų tylėti papratęs
Pono Goštauto rūmas ant karto net ūžia!
Taip ledais mūsų Nemunas, žiemą sukaltas,
Lig pavasario rūstas išrodo ir šaltas,
Iki šniokšti pradės jo paviršiai sulūžę.
Ir kaip tuomet jįsai ant pečių-milžinų
Iš visos Lietuvos, nuo visų vandenų,
Neša vilnis putojančias viena vaga, –
Taip prieš keletą metų sumanymas didis,
Mus suvienijęs, rasi bent kartą išgydys
Mūsų partijas, apimtas ginčų liga.
Ir šiandieną pas Goštautą ne demokratai,
Ne kokie socialai, ne aristokratai...
Susirinko lietuviai vienos motinėlės!!!
Juos suvienino Vytauto amžinas vardas,
Tas didžios praeities tartum magiškas skardas
Jau ne vieną lietuvį iš miego prikėlęs!

VII

Atsibudus iš amžino miego tėvynė,
Kad ant karto akis užmiegotas pratrėnė,
Nusiminus aplinkui vien mato kapus!..
Atsigręžus tada nuo rūsčios dabarties,
Praeityje raminančios ieško vilties,
Ir paveikslas jai švinta tada įstabus.
Kaip tą valtį bedaužo putojančios marės,
Žudė Lietuvą barniai, netaikos ir karės;
Bet štai Vytautas valdančias ima vadžias:
Ir nuo marių lig marių, nuo Pruto lig Dono,
Vakarykščiai jo priešai privengia valdono!
Pats kryžiuotis jo gerbia valdybas plačias!
Pranokėjų didžių atsiminus gadynę,
Kad didvyrio šešėlių išvydo tėvynė,
Jaunas kraujas jai gyslose tvinkčiot pradėjo,
Ir nulenkusį galvą prieš Vytauto vėlę,
Tarp didžiųjų jo vardą nudžiugus pakėlė,
O jo kapą gudams neužleist prižadėjo.
Ant to kalno, kur Vilniuj senovės griuvėsiai
Baigia irti, vidurdienio ramūs pavėsiai
Nors galvos gal ryto nuo kaitros neprisidengs,
Bet kai raitą stovylą tam dvasios galiūnui
Atidengus tėvynė pašvęs savo sūnui,
Be kepurės šimtai prieš jį galvą nulenks!

VIII

Kad programa tvarkos ant rytojaus dienos
Sustatyta, „Mums ypatos trūksta vienos! –
Ponas Goštautas tarė iš pirmsėdžio vietos. –

Trūksta Rainio šio vakaro susirinkimui:
Ar kas tiek bepadarė tautos atgimimui,
Kai dar sąlygos buvo taip sunkios ir kietos!
Jo tai buvo sumanymas: Vytauto vardą
Prieš visuomenės sąžinę tartumei skardą
Pranokėjų galybės iškelti aukštai!
Kaip šiandieną tarp mūsų jam būti norėjos!..
Bet neleido atvykt sveikata susilpnėjus,
Argi toj valandoj jį užmiršme per tai?"
„Telegramą nusiųskim!“ – atsiliepė Klimas:
O kad pritarė vienbalsiai susirinkimas
Ir, ant karto sustoję, tarytum ko laukė,
Tumas, jaunas studentų dienas atsiminęs,
Atsiduso giliai iš plačiosios krūtinės
Ir „ilgiausius metus mūsų Rainiui“ užtraukė.
Nors Onytė žinojo, kaip brolis darbavos,
Bet pagrįžus dabar nuo ligonio iš Davos,
Kad viešai apie jį tiek ant karto girdėjo,
Net per ašaras žvalgės kaip rožė raudona
Tai į poną Motiejų, tai į kunigą Joną,
Lyg pagalbos nuo jų besulaukti norėjo.

IX

Prisiklausęs gana iškalbingų bylų
Ir daugiau negu kuldamas nuo spragilų,
Senis Glinskis apkurtęs, sermėgoj sušilęs,
Kai jau aptarta viskas ant ryto dienos
Ir aptilo balsai, „Ar sušlapint burnos
Nereikėtų?“ – užklausė bent kartą prabilęs.
Kad nekiurktų pypliai viduriuos ant tuščios,
Glinskis išlenkė stiklą degtinės karčios,
Pasipurtė ir, kraujui apšilti pradėjus,
„Prisiklausęs, – atsiliepė, – tamstų apščiai,
Būčiau kvailas per apskritą pilvą stačiai,
Kad pažeminti drįščiau tėvynės veikėjus:
Mūsų Vytautas buvo tai didis galinčius;
Jam reikėjo paminklo, to nieks neužginčys;
Daug padarė tėvynei ir mūsų Rainys;
Jį anuomet pažinęs, mačiau iš akių:
Kunigų seminarija nė dėl tokių!
Tas ne tik aveles, sau tariau, beganys.
Bet patarčiau čionai susirinkusiems ponams
Dar padirbdinti Vilniuj stovylą japonams:
Kad ne jie!.. kad ne ta su japoškomis karė!..“
Čia vėl ėmė visi net juokais nesitverti
Ir jau rengės seniuko sveikatą užgerti,
Kai svetys netikėtai duris atidarė.

X

Buvo aukštas; aplinkui galva apskusta;

Veidas švietė pailgas, barzdelė reta;
Brangūs rūbai ir akys didybe žiūrėjo.
Vien totoriškai švelbė; vos Tumas ant galo,
Geležinkelį tiesęs andai nuo Uralo,
Susitarti su juo šiaip be taip sugebėjo.
Pasiskųst Šig-Achmetas iš Kauno atėjęs?¹⁵
Ar vainiko prašyt Devlet-Hadži-Girėjas?¹⁶
Tochtamyšas pabėgęs iš Aukso ordos?¹⁷
Ar tai Vytauto vardas totoriškas vėles
Net iš amžino atilsio būtų prikėlęs,
Kad prie Vilniaus beglaustųsi kaip kitados?
Ne! tai vienas iš mirzų kilmės Edigėjo
Su totoriais nuo Karnos atvykt panorėjo
Čia pasveikinti Vytauto Didžio paminklą;
Ir kaip jo pranokėjas suteikt dovanų:
Ne tabūną Arabijos žirgų šaunų,
Tik Damaske iš plieno nukaldintą ginklą.
Svetį tolimą Goštautas vedas prie stalo,
O paskui, kad arčiau pasižino ant galo,
Ėmė gestais šiaip taip susitarę šnekėti
Apie buvusius amžius, karus ir vienybę,
Apie mūsų ir jų kitą kartą galybę,
Į kurią vos gali jau dabar betikėti.

XI

Pažiūrėjęs į aukštą kaip per įkvėpimą,
„Ar ne sapnas tiktai! – tarė Jakštas į Klimą. –
Tartum pajautei amžių senobinių kvapą!
Tiek atsimena vienkart gražiausių dienų,
Į totorių pažvelgus!.. Ir tiek milžinų!
Lyg kas būtų atskleidęs istorijos lapą!“
Nors užkalbintas Klimas negreit beatsakė:
Atsiminus senovę, ir jam širdis plakė;
Apie ją nemokėjo mąstyti šaltai:
Jam praėjusiai amžiai ir dėjos, ir vyrai
Tai nebuvo be žado užmirusi tyrai!
Jam kaip gyvi kalbėjo senovės raštai.
Jį vadinta per dideliu idealista;
Gal teisingai, bet kas gi iš mūsų neklysta?
Gal per daug jam prabočių sapnavosi dienos!
Ir dabar, į totorio žiūrėdamas karda,
Jis garsingą atsiminė Algirdo vardą,
Prieš kurį net Maskvos sudrebėdavo sienos.
„Kiek poezijos! – tarė. – Ir rūsto gražumo;
Kiek didybės ir kūdikio naiviškumo,

¹⁵ Šig-Achmetas, Kipčako chanas, papuoletis lietuviams į nelaisvę, pasimirė Kaune, Aleksandrui viešpataujant; kartkartėmis skundas siuntė Vilniaus seimui neteisingai kalėjamas.

¹⁶ Devlet-Hadži-Girėjas, jaunas Krymo chanas, atminęs, kad Vytautas kitą kartą Betsabulą ir Gerempergą Vilniuje apvainikavo, dėl didesnio autoriteto atvyko į Vilnių prašyti, kad Kazimieras jį apvainikuotų; ką tasai ir išpildė 1443 m.

¹⁷ Tochtamyšas šaukė ne kartą Vytauto pagalbos prieš Tamerlaną, pabėgęs iš Aukso ordos.

Kai Dimitro ir Algirdo atmeni kovas!
Vienas siunčia nedėgulį, antras kiaušinį!
O pribuvęs į laiką Maskvoj velykinį,
Trenkia kardą į Kremlių lietuvių valdovas!..“

XII

Maž įdomino Daugirdą naujas svetys:
Jautrią širdį jam griaužė kitsai rūpestys.
Nes prislinkęs štai kunigą Joną užklupo,
Klausinėdamas su rūpestybe reta,
Kas girdėt apie Rainį? Kaip jo sveikata?
Ir kame pasigydymui grašį sučiupo?
Rasit Glinskiui tikrai išsisukti norėjos,
Ir tik būdas jo atviras melo drovėjos,
Gal pagundymas išsikalbėti kuteno?
Nes sau tarė: juk Daugirdas pats numanys,
Kas nereikia, kad gautų žinoti Rainys,
Kiek bėpėja: anuodu geruoju iš seno.
„O, kad pranašu būti galėčiau klaidingu! –
Besigailinti tonu pradėjo verksmingu. –
Bet Rainys iš ligos jau vargiai išsikas!
Tiek varguolis pakėlė ant savo pečių!
Tiek jam suteikė Viešpats kryželių karčių!
O kalėjimas aiškiai pakirpo jėgas.
Kad galėtum žmogus, rodos, dangų prilenktum;
Nuo mirties kad apgint, savo kūnu uždengtum;
Bet iš džiovos išlikti – vilties per menkai.
O kiek teko privargti! Kiek Tumas darbavos!
Iki jam prikaltėjo važiuoti į Davos!..¹⁸
Tie ligonys tikrai kaip mažučiai vaikai!“

XIII

Čia nuleidęs žemyn mėlynąsias akis,
Kaip sugautas ūmai neįpratęs vagis,
Lyg norėdamas teisintis Glinskis kalbėjo:
„Kaip vaikučiui gydyklos karčios neįduosi,
Jei užkalbinęs pasaka, nesumeluosi,
Taip ir Rainiui šiek tiek sumeluoti reikėjo.
Juk į Davos jį siunčiant, reikėjo skatiko,
O kišenėje mano variniai beliko:
Daug išleidau, vaikams knygutes davinėjęs;
Daug padėjau Onytei, mokintis pataręs;
(Juk už tai Žvingalaitis net buvo įtaręs
Ir jo mylistai vyskupui daug prikuždėjęs).
Tiesa, Vilniuje Tumas – tai Krezas tikrai;
Bet nemaž literatiški jam vakarai
Pakėlimui lietuviško vardo kainuoja;
Daugel knygų spausdindamas, veltui dalina;

---

¹⁸ Davos – gydymos vieta nuo džiovos Šveicarijoje.

Daug jaunuomenės šelpia, nors Vanda ir gina,
Ir dėl jo patriotiško jausmo vaitoja.
Tai ne ką jau per daugel nuo jo reikalauti,
Juk ne viską ant vieno pečių besukrauti!..
Bet su grašiais ant galo nebuvo bėdos:
Ponas Goštautas sakė: jų nesigailėsiąs,
Norints tūkstančiais reiktų, už jį užmokėsiąs
Ir dar kaltas paliksiąs prieš jį visados.
Ar tai Juozas gal nujautė kiek apie tai,
Nes ant karto nuo Davos žegnojos griežtai,
Vos tada nuo manęs pasiskolint sutiko,
Kai jam žodį daviau (pasakyk, geradėjau!
Ar be melo tikrai išsisukti galėjau?)
Pats neimsiąs nuo nieko nei vieno skatiko.“
Čia užbaigdamas pašneką, kunigas Jonas
Apsidairė aplinkui, ar Goštautas ponas
Negirdėjo? Nes kunigas teisintis gautų.
Taip, rašydamas nuo svetimos obelies,
Besišvalgo vaikelis, kad kas iš šalies
Netikėtai sučiupęs plaukų nenurautų.

XIV

Bet kitiems nė galvoj buvo jų paslaptis:
Prakilnesnė visiems vadovavo mintis;
Jiems rytojaus rūpėjo graži iškilmė;
Kai didvyriui tėvynė paminklą atdengs
Ir prieš Vytautą Didį šimtai nusilenks,
Jį pagerbs įkvėptoji giesmė!..
Kad išmiklinus chorą, atvyko Naujalis;
Giesmininkų ten buvo nemenkas būrelis,
Jakšto himną rytojui prirengti turėjo.
Deputatai, nors buvo beiešką kepurių,
Vėl sugrįžo dabar sulig vieno nuo durų;
Dar šiandieną to choro išgirst panorėjo.
Ir jau chorvedys buvo batutą pakėlęs;
Bet čia Jakštas jį perprašė dėl valandėlės:
„Supratimui geresniam – vienintelis žodis!
Kad ryto atidengsme didvyrio paminklą,
Štai nuo kalno ant žirgo, laikydamas ginklą,
Iš griuvėsių išjojęs, jisai pasirodys...“
Dar Naujalis, batutą iškėlęs, palaukė;
O kad mostelė juo, giesmininkai užtraukė
Jakšto himną taip šauną, net augo dvasia!
Rodės, Vytauto Didžio užburtas šešelis
Prakalbėjo patsai, iš kapų prisikėlęs!
Ašarėlės pražibo visiems akyse.

*Pasveikinkim rytą naujosios gadynės!
Jo gandas plačiai nuskambės.
Šiandieną tėvynė didvyriui tėvynės*

*Uždėjo vainiką garbės.
Nuslinko naktis,
Atgimimo viltis
Teeina po Lietuvą mūsų,
Kur skaisčios sesutės,
Kur vargšės motutės
Nuo Vilniaus lig Kuršo ir Prūsų!*

*Štai vadas, ant žirgo užsėdęs galingas,
Saulėgrąžas rodo naujas!
Raminkis, lietuvi! Prabočių garsingas
Jis žada priminti dejas!
Jo garsūs darbai
Kaip perkūno žaibai.
Aplėks mūsų nuskriaustą šalį;
Prižadins kaimietį
Ir rūmų pilietį!
Pabus, kas pabusti dar gali!..*

*Ant Vytauto vardo, lyg magiška gale
Atgimę tėvai-milžinai,
Sukils didžiavyriai, krūtinę apkalę,
Ją meile uždege jaunai!
Naktis kruvina
Juos bežudė gana;
Šiandieną kita jau gadynė!
Gana jau dejonių
Ir kryžiaus kelionių;
Atgimusi kelkis, tėvyne!*

*Tu, Vytaute, didis valdove tėvynės!
Tu skardas* dienų milžinų!
Tu, Lietuvai garsų vainiką nupynęs,
Būk pranašu saulės dienų!
Tarp amžių prašnek!
Mums krūtinę uždek
Darbais milžinų-pranokėjų!
Aprinkę vadovą,
Teeina į kovą
Auklėtiniai tavo idėjų!*

Devintoji giesmė

I
Bėga kaip upės srovė tekina
Laikai į nežinomą šalį;
Veltui teirautųs gudrybė sena:

---

* Skardas – aidas, garsas. (Red.)

Rytojaus atspėti negali.
Kiek tai jie nunešė amžių, kartu
Į šaltą nabašninkų kraštą!
Vien tik negali vargų-sielvartų
Iš vietos pajudinti našta.
Mainos kaip apdaras būdas žmonių;
Tėvai jau vaikų nesupranta;
Pažiūros naujos naujų vargdienių
Beveržias kaip vilnys į krantą.
Buvo laikai, kad kilmės aukštumu
Didžiavos nutukęs bajoras;
Nūn proletarą skriaudos šaukimu
Užėjo pamėgdžioti noras.
Vien tiktai saulė per dangų aukštai
Per amžius tekėjo ir teka;
Vienos tik Baltosios marės rūstai
Per amžius šnekėjo ir šneka.
Atmainos didelės ir Lietuvoj:
Pirmeiviai, anuomet pramynę
Pirmąjį taką nelygioj kovoj,
Vargiai bepažintų tėvynę.
Jei prisikeltų dabar jų dvasia,
Jau savo vargų neminėtų;
Ašaros džiaugsmo skaisčiai akyse
Kaip marėse perlai žibėtų.
Dvasios galiūnai, tėvai-milžinai!
Pavasario mūsų vadovai!
Ramūs ilsėkit kapuos pelenai,
Nutilus palaimintai kovai!

II

Goštauto rūmas ant kranto Ventos,
Nors dvidešimts metų praėjo,
Baltuoja, rodosi, kaip kitados,
Kai jaunas Rainys čia viešėjo.
Rodos, kaip tuomet šermukšnių plati
Alėja į vieškelį šviečia;
Tiesa, suaugus!.. Bet žmonės – kiti!
Kitus ir svečius pasikviečia.
Trečias jau mėnuo: pasirgęs trumpai,
Pasimirė Goštautas-tėvas;
Kūną jo priglaudė Roso kapai,
O sielą nemirštančią – Dievas.
Mirdamas iš giminės neplačios
Taip nieko nabašninkas ponas
Nesigailėjo apleist kaip marčios.
(Išpiršo ją kunigas Jonas.)
Amžiną atilsį, ponas tasai
Valdyti ir liept vien mokėjęs,
Baigdamas amžių, kaip sako, visai

Nuo savo marčios prigulėjęs.
Tiesą pasakius, ne vieną tik jį:
Visus sužavėjo Onytė;
Mažas ir didelis ją Aukštdvary
Vadindavo „mūsų paukštytė“.
Atviro būdo, širdutės lipšnios,
Bečiauškanti nuo rytmetelio:
Niekas ant veido jaunutės ponios
Nematė tamsaus debesėlio.
Vos kaip pavasaris, linksmas, skaistus,
Į Goštauto įžengė rūmą,
Laužo ant karto namiškių ledus,
Įnešdama naują gyvumą.
Tėvas patsai, jai prisėdus šalia,
Beglostė meiliai geltonplaukę!..
Dievo tačiau tokia buvo valia:
Krikštyną seniuks nesulaukė.

III

Antrą jau savaitę, kaip Aukštdvary
Ramumas ir miegas išnyko;
Vakar ant galo ponios kambary
Rėksnys mažutėlis suklyko.
Pirmgimio savo sulaukęs sūnaus,
Gražučio, smagaus ir didoko,
Daugel jau žadančio ir numanaus,
Motiejus net šokte pašoko.
Kiek tai atsineša su savimi
Vilties tas opus sutvėrimas,
Klyksmu pareikšdamas savo „esmi“,
Lyg būtų nemielas gimimas!
Džiaugias gimdytojai, gentys, draugai,
Svečiai, į krikštynas atvykę,
Jam gi šios žemės, matyti, vargai
Vaidinas, ir verkdamas klykia.
Klyksmas tasai – tai jaunosios kartos
Prieš senąją ginčas pirmasis;
Metams beslenkant, vienos ir kitos
Daugiau prieštaravimų rasis.
Eina kariaudamos kartos žmonių.
Viena jau kitos nebsupranta;
Eina kaip bangos plačių vandenių
Ir daužos į amžiną krantą.
Kartais nuilsusios ant valandos
Tarytum paliaubas sulygsta;
Snaudžia ramumas tada be skriaudos,
Bet irgi gyvumas pranyksta.

IV

Linksmas Motiejus gal būtų svečių

Iš viso pasaulio suprašęs,
Straipsnių tačiau pabijojo skaudžių,
Kuriuos būtų „Skardas“¹⁹ prirašęs.
Skurdūs bedarbiai, sakyti, matai,
Ant gatvių per streikus badauja,
O kapitalo išlepe antai
Ištvirtėliai sau bepuotauja.
„Tiesa, – sau tarė, – aš pats vargdienys;
Darbuojuos, liežuvį iškišęs;
Bet buržua! Būk verčiau tinginys:
Nuskųs, jei drybsosi nuplyšęs.
Marksą dabar net plikbambiai vaikai
Po kaimas išvardinti moka;
Socialistais net knibžda takai!
Ko? Ko? bet to gero ne stoka.
Žmones bekursto. O kvaišų gana.
Kurie kaip avigalviai klauso;
Darbą pametę, paskui alkana
Gauja meldžia plutgalio sauso.
Kaltas ir mūsų klebonas gyvai!
Štai vietoj pamokslo tik šaukia:
„Vargšai, jūs vargšai!..“ Paskui tie pilvai
Bežiūri į mus susiraukę.“
Tokios tai mintys Motiejaus galvoj.
Kaip debesys džiaugsmą aptraukė;
Ir ant krikštynų mažutėjų krūvoj
Iš Vilniaus svečių jis telaukė.

V

Baigės rugsėjis. Po orą bailiai
Oratinkliai draikės be vėjo,
Šypsojo saulė; bet jos spinduliai
Tarytum sudiev tekalbėjo.
Klykdamos žąsys ir gervių pulkai
Į pietus padangėmis traukė.
Apdaro žalio nebtekę miškai
Tik pirmojo šalčio belaukė.
Veltui Motiejus iš Vilniaus svečių
Bežvalgos: ikšiol nematyti!
Bėrį užsėdęs, šiųmečių rugių
Išjoja tada aplankyti.
Lygūs sužėlę tamsiai vilnimis
Rugiai lyg kad rūtos žaliuoja;
Kiek tik apimsi aplink akimis,
Kaip žaliosios marės liūliuoja.
Žiema, užklojus baltais patalais,
Nukąs jūsų pumpurą žalią;
Šalčiai ir speigos ledų verpalais

---

¹⁹ „Skardas“ – lietuvių socialistų laikraštis.

Suspaus, jūsų lovą apkalę.
Vargšai, užmirste po žemių šaltai!..
Bet argi tai rankos artojo
Veltui jums žemę pureno minkštai
Ir sėdamos grūdą žegnojo?
Linksmo pavasario saulė užšils:
Ir jėgos, kur slepiamos miega,
Naujos iš patalo šalto pakils,
Auklėdamos rausvąjį diegą.
Vasarai kaitinant, laimūs suaugs
Rugiai kaip palaimintas gojus!
Varpoms nunokus, širdy besidžiaugs,
Jų rišdamas pėdus, artojas!..

VI

Gražūs sužėlę ant dirvos rugiai
Motiejų bent kiek nuramino,
Kitą jam dirvą priminę staigiai,
Kurią dar aukščiau jis brangino.
„Lietuva, žemė tėvų-milžinų,
Senovėje taip įgarsėjus;
Nuo Baltijos lig Juodų vandenų
Vedžiojus didžius pranokėjus;
Žemė, kuri numylėjo karštai
Kaip gyvastį laisvą tėvynę
Ir statydavo priešams rimtai
Be išgąščio karštą krūtinę!..
Vargšė! ir tu neišvengei žiemos,
Į prieglobstį lenkų patekus!
Globoje brolių kalbos svetimos
Miegojai, ilgai neprašnekus!
Betgi ne veltui už laisvę sūnų
Prigėrei tiek prakaito, kraujo!
Betgi ne veltui kapai milžinų
Ilgėjos pavasario naujo!
Vos atsidusus iš miego sunkiai,
Jau stoji į lygias lenktynes;
Amžių istorijai nepasakei
Dar savo minties paskutinės!
Tyli, griaudi vaidelūčių giesmė,
Kryžiuočiai neskelbia mums karo;
Dainiams tačiau įkvėpimo versmė
Šiandieną plačiai atsirado!..
Lietuva, myliu ir tavo laukus,
Kuriuos savo rankomis sėju!
Ir atgimimo gražiausius laikus!
Ir darbus tėvų-pranokėjų!“
Taip įsimąstęs, užmiršo visai
Motiejus svečių bežvalgytis;
Žirgas sužvengęs parodė patsai,

Kad kas ten iš tolo matytis.

VII

Jakštas ir Klimas, ir Tumas greta
Nuvargę karietoj lingavos;
Šypsas ruduo ir sunykus gamta
Aplinkui griaudžiai malonavos.
Šarpūs žemaičiai, sarti eržilai,
Dvi valandi bėgę, apšilo;
Jau nesidaužė į šonus aklai,
Vežėjas niūniavęs nutilo.
Mintys kaip skurdūs paveikslai rudens
Keleiviams nelinksmos minėjos;
Spaudė jos, slėgė tarytum akmens
Per amžius širdis užkietėjus.
„Rodos, nebūtume dar per seni, –
Atsiliepė Jakštas ant galo, –
Rodos, nuo vakar žmogus gyveni;
Dar plakus širdis neatšalo.
Kiek tai įvyko tačiau atmainų!
Kiek matėme audrų-verpetų!
Kiek tai vardų praskambėjo jaunų
Per pastarą dešimtį metų!
Tiesa, subrendo jauna Lietuva;
Aukštai savo vardą iškėlė:
Bet sumažėjo pirmeivių krūva,
Kurie ją iš miego prikėlė.
Retinas mūsų kas dieną būrys,
Kursai kitados už tėvynę
Stojo pirmasis, kad vedė Rainys
Į kovą ir pirmkelį mynė!
Kur pasidėjote, brangūs laikai?..
Kaip priemonė nereikalinga,
Užpakal minių dabar palikai,
Atlikęs tarnybą naudingą.
Užima vietą kareiviai kiti!
Kitus bematai darbininkus!
Bangomis eina kaip upė plati,
Savuosisius kelius apsirinkus!”

VIII

„Toks jau nuo amžių keleivio žmogaus
Ant žemės paskirtas likimas;
Juk ne su saule ant giedro dangaus
Gyvensi! – jam patarė Klimas. –
Būtų, sakyčiau, dar pusė bėdos,
Kad mūsų vaikai, mus pavarę,
Veiktų tikrai dėl tėvynės naudos,
Kaip mes, kitados susitarę.
Betgi, nelaimei, jaunoji karta

Tik peikti ir griauti temoka,
Manija siekių naujų apimta!
O mokslo ir meilės jai stoka.
Kosmopolitai! Dienos milžinai,
Tėvų praeities nepažinę!
Markso ir Darvino paikūs sapnai
Jiems rūpi daugiau kaip tėvynė.“
Tumui pačiam ant jaunųjų gaidžių
Nesyk užsirūstinti teko;
Bet, neapkęsdamas raudų tuščių,
Ne taip nusiminęs prašneko:
„Buvome, – tarė, – ir mes kitados
Tėvų akyse protestantai;
Kiek sugaišinom jėgų be naudos
Pradžioje ir mes, diletantai!
Patriotizmo šiandieną tikrai
Mažiau, o per daug ištvirkimo;
Reikia tačiau pripažint atvirai:
Netrūksta ir pasišventimo.
Nenusiminkime, vyrai, pervirš!
O laikas išgydys ne vieną:
Nuopelnų mūsų vaikai neužmirš,
Kaip garbina Rainį šiandieną.“

IX

„Nėra šiandieną tėvynės sūnų,
Kaip mūsų Rainys kad bebuvo! –
Jakštas kalbėjo: – Tokių milžinų
Gadynė jau rasit pražuvo.
Nebeužilgo pabaigti žadu
Poemą, jo amžių apsakęs;
Gal susirišę su Rainio vardu
Ir mes neužgesme kaip žvakės.“
„Tiesa, jog nėra!.. Negreit ir bebus
Tokių kaip Rainys patriotų! –
Pritarė Tumas. – Užtat jo kapus,
Teisinga, kad amžiai guodotų.
Taip dar norėjos varguoliui ilgiau
Patęsti ir už numylėtą
Savo tėvynę dar vargti daugiau!..
Bet Dievo nebuvo žadėta.
Na, ir tėvynė didvyrio-sūnaus
Ir jo veikalų neapvylė:
Visas juk Vilnius jo kūno brangaus
Išėjo sutikti už mylę.
Mūsų jaunuomenė, norints karti,
Ne sykį net jį kritikavus,
Nešė jo kūną ant rankų pati,
Pati jį parvežus iš Davos.“

X

„Žinoma, Rainiui nebuvo vilties
Išgyti, – atsiliepė Klimas. –
Sako tačiau, būk jam laiką mirties
Paskubinės susikrimitimas,
Sako, anonimas vargšą skaudžiai
Užgavęs, lyg kūju užtvojęs;
Niekas tačiau taip jo kūno griaudžiai
Kaip Daugirdas neapraudojęs.“
Tumas nusijuokė: „Kaip neraudos?
Jadvygai negal įsipiršti;
Liepė tam vargdieniui ant visados
Ji meilę ir viltį užmiršti.“
„Na, ir be takto Kazys suvisu! –
Pritardamas Klimas šnekėjo; –
Buvo ant jos net pažvelgti baisu,
Kai Rainį kapuosna lydėjo.
Tartumei marmuras, be kibirkšties,
Išblyškus, be ašarų akys!..
Žėdnas* suprato: nuo meilės-vilties
Ta bus amžinai atsisakius!“

XI

„Aukštdvario ponas!“ – pabudęs staigiai
Iš miego vežėjas sušuko;
Žirgas Motiejaus, sužvengęs smagiai,
Varguoliui net ausį atsuko.
„Laukiame, – tarė Motiejus, – svečių;
Nuo ilgesio veidas nuvyto,
Galima buvo akelių skaisčių
Netekti, bežiūrint nuo ryto.
Mano mažutis bedievis rėksnys
Beklykdams galėjo užkimti;
Krikšto ir krikšto kasdien vargdienys
Negal reikalavęs nurimti.
Laukia atvykęs ir kunigas Jonas;
Bus kūmais Jadvyga ir Klimas.
Nutarta Juozu rėksnys nevidonas
Pakrikštyt – brangus atminimas!“
Ir šnekučiuodami grįžo draugai,
Žvalgydamies tartum ko laukė;
Rudenio skurdūs aplinkui vargai
Tačiau jų akies nebetraukė.

Rausvai geltonus lapus nuo šilo
Paveju blaško ruduo;
Nuliūdo girios; laukai nutilo;
Tik šniokščia upės vanduo;

---

* Žėdnas – kiekvienas. (Red.)

Tiktai sušvilpi aukštai sėjikai;
Tik murkso tartum sunykę grikliai,
Skurdžios rugienos
Vienintelės vienos
ant lauko!

O ne, ne vienos! Nagai artojo
Pureno žemę vargiai,
Žegnojo, sėjo, saldžiai svajojo:
Derėsią laimūs rugiai.
Kaip jaunas amžius, galvas iškėlę,
Kaip žalios rūtės, kerais sužėlę,
Gražūs, linksmučiai
Banguoja rugučiai ant lauko.

Nelinksmas laikas, nesveikas oras;
Pakiemiais lankos drugys;
Pagavęs krečia senius nedoras:
Vargiai seniukas pagis!
Jau atsikosėt rečiau begali
Ir štai, vaikučiams paskirstęs dalį,
Paėmė žvakę,
Sudiev pasakė
kaimiečiams!

Sužvengė žirgas, šunelis loja;
Dukrele, aslą pašluok!
Ant juodbėrėlių piršliai atjoja!..
Piršleli, tik nemeluok!
Piršlys meluoja ir kraitį deria:
Jaunoji rausta, bet midų geria.
Kepk, svočia drūta!
Karvojų su rūta
kaimiečiams!

Laurynas duoną nors valgo juodą,
Bet darbus baigęs laukuos,
Pusiau nupilstęs javų aruodą,
Į mugę skuba brikuos,
Išlenkęs stiklą, namon raliuoja,
Nes metų galą sumegzt sapnuoja,
Apsimokėjęs,
Vaikams išderėjęs
riestainį.

Palaimins Dievas: sulauks krikštynų,
Viršaičiu valsčius apšauks,
Ar ant vestuvių gal nuo kaimyno
Su rūta kvieslio sulauks,
Tada užmiršęs vargų verguvenę,

Būry atgimęs, išves lietuve
Šokt skepetinę,
Čigoną, suktinę
ar žvirblį.

Juška senukas medžiot aptingo;
Išnyko patys miškai;
Kur veisės stirnos, ten neturtingo
Dabar ukėso* laukai.
Už banko skolas ne be dejonės
Atkirpo ponams bežemiai žmonės
Skverną nemenką:
Mat ponams užtenka
ir centro.

Juška sau tarė, bent kiek pasveikęs:
„Tuščia su mūsų dvarais!
Nuobodų laiką, ruduo, suteikęs,
Atsiųsk ilgais vakarais
Bent mielą svečią: žmogus atgimtų,
Senus medžioklių taikus atmintų:
Vėjus begaudęs
Ir šernus šaudęs
ar vilką.“

Ruduo nutaisė gamtos stebuklus;
Nudraskė jos vainikus;
Talkon pakvietęs šalnos pabūklus,
Paliko tyrus plikus.
Gamta sau šypsos; ant lauko pliko
Pribarsčius sėklų nemaž paliko:
Mylinčias poras
Pavasario oras
palaimins.

Nelaisvėj gimę, nuskurdę žmonės,
Varguos sulinkę žemai!
Kai jums Beveržias tik vien dejonės.
Nejau giedosiu linksmai?
Užgims didvyriai laisvos gadynės:
Linksmesnė mūza sūnums tėvynės
Kitą poetą,
Daugiau numylėtą,
palaimins.

Pabaigiau Villa St. Charles Šveicarijoj
liepos 25 d. 1907 m.

Maironis, *Raštai*, t. 2, parengė Irena Slavinskaitė, Vilnius: Vaga, 1988, p. 5–122.

---

* Ukėsas – ūkininkas. (Red.)